

Príspevková organizácia
Ministerstva školstva SR

Libuše Foberová

BUDOUCNOST KNIHOVEN KNIHOVNY BUDOUCNOSTI

Libuše Foberová

BUDOUCNOST KNIHOVEN – KNIHOVNY BUDOUCNOSTI

Ostrava

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě

2025

Recenzovali:

Prof. PhDr. Dušan Katuščák, Ph.D.

Doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

RNDr. Zdeněk Franěk, Ph.D.

© Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2025

První vydání, Ostrava 2025

ISBN 978-80-7054-357-3

OBSAH

Úvodem	5
Otázky k jádru knihovnictví a informační vědy	9
Profese knihovník.....	12
České knihovny hledají budoucnost	15
Zahraniční knihovny hledají budoucnost.....	21
Příklady knihoven budoucnosti	41
Vize knihovny budoucnosti očima vybraných knihovníků a IT specialistů	47
Stavíme knihovnu budoucnosti – Černou kostku. Případová studie	68
Závěrem	78

**BUDOUCNOST
KNIHOVEN
KNIHOVNY
BUDOUCNOSTI**

ÚVODEM

Česko má nejhustší síť knihoven na světě na počet obyvatel. Knihovny jsou nejen ve městech, ale i na vesnicích. Síla této sítě je v kooperaci knihoven a v jejich propojení (knihovny.cz). Takto hustá síť knihoven má velký potenciál do budoucna.

Vize knihoven budoucnosti je inteligentní knihovna, vychází z konceptu „inteligentní města“. Inteligentní město potřebuje inteligentní knihovnu, ta vyžaduje inteligentní knihovníky. Hlavní funkce knihoven zůstaly stejné, ale obrovský nárůst digitálně dostupných informací a jejich relevance nutí knihovny vytvářet nové způsoby zprostředkování a služeb. Veřejné knihovny jsou nejnavštěvovanější kulturní instituce, jejich ambicí je stát se „třetím“ místem v životě lidí po domovu a práci¹.

Zpochybňování knihoven souvisí s celosvětovým webem a s novými možnostmi, které smart zařízení vytvářejí pro přístup k digitálně dostupným informacím zdánlivě bez závislosti na zprostředkující instituci. Knihovny se musejí účastnit tohoto vývoje, aniž by se vzdaly svých základních funkcí².

Všechny tyto změny v souvislosti s Národní iniciativou Průmyslem 4.0 cílí i na knihovny a na změnu vzdělávání knihovníků. Inteligentní knihovny budou potřebovat IT specialisty a datové analytiku, kteří budou mít i oborové vzdělání. Knihovny rozšiřují své služby například zakoupením robotů, 3D tiskáren, ale ukazuje se, že knihovníci pro takové služby nevystačí pouze s oborovým vzděláním, musí mít základní IT dovednosti – znát základy programování apod. Knihovny se budou podílet na masové digitalizaci a k tomu budou potřebovat specialisty. Je velmi těžké odhadnout, jak se budou knihovny podílet na avizovaných změnách. Je otázkou, jak se bude vyvíjet vysokoškolské knihovnické vzdělávání bez potřebných profesorů a docentů. Nezbyvá než věřit, že digitalizace přiláká do knihoven mladé lidi a že pro ně bude profese knihovník dostatečně atraktivní. Talentované mladé lidi lákají moderní technologie a zajímavá smysluplná práce. Zvládnou zaměstnavatelé – ředitelé knihoven tuto výzvu?

Samozřejmě zde hraje velkou roli specializace a velikost knihovny. Přesto právě digitální technologie umožňují i malým knihovnám nabízet sofistikované plnohodnotné služby v místě. V roce 2026 připravují Ústav bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě a Regionální knihovna v Karviné sérii tří minikonferencí s pracovním názvem „Není malých knihoven – knihovny táhnou“, které budou zaměřené na zmíněné téma. Veřejné knihovny mají jedinečnou pozici, pokud jde

- 1 OLDENBURG, Ray. *The Great Good Place*. New York: Marlowe & Company, 1999. 336 s. ISBN 1-56924-681-5.
- 2 FREYBERG, Linda. Smart Libraries – buzz word or tautology?. *Elephant in the Lab* [online]. 2.6.2018 [cit. 2025-01-02]. Dostupné z: <https://elephantinthelab.org/smart-libraries/>

o uspokojování dvou potřeb současné populace, které jsou vyvolány dvěma silnými a trvalými společenskými trendy: digitální přístup (od základních dovedností po pokročilé technologie) a boj proti sociální izolaci. Lidová síť 2.0 by mohla být současně digitálním prostředkem i sociálním pojítkem. Knihovny nabízejí přístup ke znalostem a zároveň fungují jako sociální pojítko. Mohly by se podílet na tzv. gramotnosti budoucnosti. Chceme po vzoru Anglie vzdělávat knihovníky obecních knihoven v digitální gramotnosti a sociální oblasti, hledat příklady dobré praxe u nás i v zahraničí a ukázat knihovnám, jak by se mohly a měly uplatňovat v dnešní společnosti.

Ve světě i u nás se řada odborníků věnuje předpovídání budoucnosti knihoven. Nejprve si položíme otázky po jádru knihovnictví a informační vědy, dále se zaměříme na knihovnickou profesi, protože knihovníci jsou nositelé změn. Ohlédneme se za vývojem knihovnictví u nás. Podíváme se, jak české i zahraniční knihovny vyhlíží budoucnost. Uvedeme články z odborného tisku, které se budoucnosti knihoven věnují. Zmíníme významné zahraniční výzkumné zprávy (z Anglie – „Come rain or shine: Preparing public libraries for the future in an age of uncertainty“ a USA – Přijímání výzvy, tvorba nové vize veřejných knihoven z The Aspen Institute) a představíme Centrum pro budoucnost knihoven v USA a jeho uchopení světových trendů. Obě zprávy mají společné, že se na budoucnost knihoven dívají optikou společenských trendů a zaměřují se na ty, které jsou zvláště relevantní pro knihovny.

Není ambicí monografie zachytit všechny dokumenty k tématu, ale jedná se o výběr příspěvků k budoucnosti knihoven, které považujeme za nejzajímavější. Zaměrujeme se také na dvě knihovny – Oodi a The Seattle Public Library, které si vysloužily přívlastek knihovny budoucnosti a svým pojetím jsou velmi inspirativní. Zajímavá je i sonda o budoucnosti knihoven mezi knihovníky a IT specialisty. Monografii jsme doplnili případovou studií Stavíme knihovnu budoucnosti – Černou kostku.

Monografie vznikla primárně pro potřeby studentů knihovnictví jako učební text v rámci výuky managementu a marketingu knihoven.

Introduction

Per capita, the Czech Republic has the densest network of libraries in the world. There are libraries not only in cities, but also in villages. The strength of this network lies in the cooperation and interconnection of the libraries (knihovny.cz). This dense network of libraries has great potential for the future.

The vision of libraries of the future is the intelligent library, derived from the concept of “smart cities.” A smart city needs a smart library, and this in turn requires smart librarians. The main functions of libraries have remained the same, but the enormous growth of digitally accessible information and its relevance forces libraries to create new ways of mediation and services. Public libraries are the most visited

cultural institutions, and their ambition is to become the “third” place in people’s lives after home and work.³

The questioning of libraries is connected with the World Wide Web and with the new possibilities that “smart” devices create for access to digitally available information, seemingly without dependence on an intermediary institution. Libraries must take part in this development without giving up their fundamental functions.⁴

All these changes related to Industry 4.0 also affect libraries and the transformation of librarian education. Intelligent libraries will need IT specialists and data analysts who also have subject-specific education. Libraries are expanding their services, for example by purchasing robots and 3D printers, but it is becoming clear that librarians cannot rely solely on subject education for such services; they must have basic IT skills—knowledge of the basics of programming, for example. Libraries will participate in mass digitization and will need specialists for this. It is very difficult to predict how libraries will be involved in the announced changes. How will university-level library education develop without the necessary professors and associate professors? There is nothing left but to believe that digitization will attract young people to libraries and that the librarian profession will be sufficiently attractive to them. Talented young people are drawn to modern technologies and meaningful, interesting work. Will employers—library directors—be able to meet this challenge?

Of course, specialization and the size of the library play a major role. Nevertheless, it is precisely digital technologies that enable even small libraries to offer sophisticated, fully fledged local services. In 2026, Silesian University, Faculty of Philosophy and Science in Opava, the Moravian-Silesian Research Library in Ostrava, and the Regional Library in Karviná are planning a series of three mini-conferences focused on this topic. The working title is “There Are No Small Libraries – Libraries Pull Together.” Public libraries hold a unique position in meeting two needs on a population-wide scale, driven by two of the strongest and most certain social trends: enabling digital access (from basic skills to advanced technologies) and combating social isolation. A “People’s Network 2.0” could serve simultaneously as a digital tool and a social connector. Libraries offer access to knowledge and social connection together. They could contribute to so-called “future literacy.” Following the example of England, we want to educate municipal library librarians in digital literacy and the social field, to look for examples of good practice at home and abroad, and to show libraries how they could and should assert themselves in today’s society.

Worldwide, the future of libraries is the subject of extensive expert reflection. In this monograph, questions related to the core of library and information science

3 OLDENBURG, Ray. *The Great Good Place*. New York: Marlowe & Company, 1999. 336 s. ISBN 1-56924-681-5.

4 FREYBERG, Linda. Smart Libraries – buzz word or tautology? *Elephant in the Lab* [online]. 2.6.2018 [cit. 2025-01-02]. Dostupné z: <https://elephantinthelab.org/smart-libraries/>

are addressed first, followed by a focus on the librarian profession, as librarians are the key agents of change. The development of librarianship in the Czech Republic is then reviewed, and the ways in which Czech libraries are seeking their future are examined. Articles from professional journals dealing with the future of libraries are cited. Attention is also paid to foreign libraries and their approaches to the future. Significant international research reports are presented, including the British report „Come Rain or Shine: Preparing Public Libraries for the Future in an Age of Uncertainty“ and the American report „Rising to the Challenge: Re-Envisioning Public Libraries“ by The Aspen Institute. In addition, the Center for the Future of Libraries in the United States is introduced, together with its identification of global trends. Both reports share a common approach: the future of libraries is viewed through the lens of societal trends; trends relevant to libraries are identified, monitored, and evaluated; and ways are sought in which libraries can apply these trends to benefit society.

The ambition of this monograph is not to capture all documents on the topic, but rather to present a selection of, in our view, the most interesting contributions to the future of libraries. Therefore, we also present two significant libraries in the world—Oodi and The Seattle Public Library—which have earned the nickname of libraries of the future and are highly inspiring in their content. Also interesting is a survey among librarians and IT specialists on their vision of the libraries of the future. The monograph is supplemented with a case study: Building the Library of the Future – the Black Cube.

The monograph was created primarily for the needs of library science students as a teaching text within courses on library management and marketing.

OTÁZKY K JÁDRU KNIHOVNICTVÍ A INFORMAČNÍ VĚDY

Knihovnictví je oblast vědecké a praktické činnosti, která je zaměřená na knihovny jako kulturní, informační a vzdělávací a sociální instituce. Knihovník je profesí s dlouholetou tradicí, zahrnuje vědomosti, zručnosti a kompetence v různých odborných činnostech. Vzdělávání knihovníků v knihovnictví a informační vědě vychází z mezinárodního kontextu LIS (Library and Information Science). Postupně se stabilizovalo jádro knihovnictví a informační vědy: vyhledávání a získávání informací, management knihoven, organizace znalostí, knihovnická studia, informační architektura, informační chování, informační průzkum, informační systémy a služby, vědecká komunikace, open access, citační analýza, metadata, digitální gramotnost, bibliometrie a scientometrie, informační společnost, kulturní dědictví, interakce člověk–počítač, informační technologie, chování uživatelů a digitalizace.

Podle profesora Dušana Katuščáka⁵ jsme svědky oslabování vazby knihovnické profesí a knihoven. Knihovny se přeměňují na komunitní a vzdělávací centra a dochází k rozšíření kompetencí knihovníků.

Zdůrazňuje, že podstatou oboru LIS, kam jednoznačně patří i knihovnictví, jsou zaznamenané informace a znalosti, jejich komunikace, zpřístupnění a využití. Informaci lze přitom chápat jako spojení, kombinaci signálu (nosiče) a znaku. Znamená to, že nějaký znak (písmeno, obraz, zvuk, bit, genetická informace) je nesen nějakým signálem, nebo je zaznamenan na nějakém nosiči (papír, plast, kov, sklo, dřevo, DNA atd.). Zdůrazňuje skutečnost, že jedinečnou podstatou oboru LIS jsou informace a poznatky zaznamenané v dokumentech. Náš obor má za sebou staletý vývoj, statisíce odborníků, knihovníků, bibliografů, vědců a především obrovskou institucionální základnu (informační instituce, knihovny, archivy, muzea, dokumentační centra atd.). Knihovníci představují unikátní profesi, která patří do širší skupiny informačních specialistů v oblasti LIS. Jedinečnost profesí spočívá v tom, že o zaznamenaných informacích a znalostech vědí nejvíce informační specialisté, protože to je hlavním předmětem jejich zájmu. Je to jejich každodenní práce, včetně poskytování knihovních a informačních služeb.

Knihovny pracují především s informačními zdroji, s dokumenty. Proto dokumentologie, bibliografie, bibliologie a mediologie jsou nadále v centru pozornosti.

5 FOBEROVÁ, Libuše. Vysokoškolské vzdělávání knihovníků musí reflektovat zejména práci s dokumenty, informacemi a znalostmi. *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2025, 30(1) [cit. 2025-12-29]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/vysokoskolske-vzdelavani-knihovniku-musi-reflektovat-zejmena-praci-s-dokumenty-informacemi>

Knihovnická identita se podle prof. Dušana Katuščáka⁶ ztrácí. Je důležité, aby odborné činnosti v knihovnách vykonávali kvalifikovaní knihovníci. Nejvíce obor poškozuje skutečnost, že každý, kdo pracuje v knihovně, je považován za knihovníka. Měli bychom trvat na tom, že musí mít oborové vzdělání. Knihovníci bez oborového vzdělání vidí obor knihovnictví zjednodušeně, což vede ke ztrátě knihovnické identity. Na Slezské univerzitě v Opavě dbáme na jádro oboru a snažíme se vzdělávat knihovníky do praxe, což se osvědčuje. Podle posledních zjištění až 80 % našich absolventů pracuje v knihovnách, a to nás velmi těší.

Jakou podobu budou mít knihovny budoucnosti? Jdou knihovny správným směrem? Čemu bychom v knihovnách a knihovnických školách měli věnovat pozornost? Jak se změní profese knihovník? Které specializace v Národní soustavě kvalifikací zaniknou/nově vzniknou nebo změní svůj obsah? Budou vůbec ještě potřeba knihovníci, nebo je nahradí roboti? Už dlouho se mezi knihovníky hovoří, že se knihovny ocitly na jakési pomyslné křižovatce a musí si dobře vybrat směr, kterým se v budoucnu vydat. Vládní dokument Koncepte rozvoje knihoven České republiky na léta 2021-2027 vytipovává oblasti, kterým je potřeba se věnovat a které udávají knihovnám směr. Ale knihovnictví trápí celá řada dalších oblastí, které je potřeba sledovat a řešit. Jednou z hlavních oblastí je vysokoškolské knihovnické vzdělávání, které v současné době u nás nabízejí tři univerzity (Univerzita Karlova v Praze, Masarykova univerzita v Brně, Slezská univerzita v Opavě). Každá univerzita je zaměřena trochu jinak, ale co trápí všechny, je absence docentů a profesorů knihovnictví. Snadno se může stát, že se vytratí jádro našeho oboru knihovnictví (knihovnictví a informační věda) a nahradí ho vedlejší a méně důležité specializace. To může znamenat konec profese knihovník, jak ji známe dnes.

Knihovnictví je multidisciplinární obor, což je pochopitelné, ale knihovníci by měli dbát na jádro knihovnictví, a to chránit a zviditelňovat, nejen pro ty, kteří nejsou profesí knihovníci a rozhodují o oboru, jsou nositeli vizí a v oboru působí, ale pro všechny. Pohled tzv. zvenčí je důležitý, nemělo by se však zapomínat, co pro společnost knihovníci dělají a že jsou nepostradatelní pro všechny obory. Knihovníci pracují s dokumenty ve všech podobách, identifikují je (zpracovávají, aby se daly zpětně vyhledat), selektují a verifikují informace, umí je přetvářet ve znalost, zpracovávají nejrůznější oborové databáze, vzdělávají veřejnost zejména v čtenářské a informační gramotnosti atd. Obsah, který uživatelům vyhledává umělá inteligence AI – S ChatGPT, je většinou obsah, který vytvořili knihovníci. Vyhledávání knih, článků, eZdrojů by bez práce knihovníků nebylo myslitelné. O knihovnické práci se toho moc neví, knihovníci půjčují knihy, to vám řekne i malé dítě. V knihovnách se knihovníci⁷ věnují

6 KATUŠČÁK, Dušan. Propedeutika knihovnictva. In: Katuščák, Dušan et al. *Kompendium knihovnictví*. První vydání. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostřavě, 2022- . svazků. ISBN 978-80-7054-306-1, s. 22-24.

7 Národní pedagogický institut ČR. Profesní kvalifikace: <https://www.narodnikvalifikace.cz/vyber-kvalifikace/profesni-kvalifikace/skupiny-oboru-37>

různým činnostem, ve kterých se dále specializují a vzdělávají, avšak jádro oboru by měli dobře znát už z univerzity. Lehce se může stát, že se některé odbornosti vytrátí a profese knihovník začne ztrácet svůj smysl. Tady platí „ševče drž se svého kopyta“, nezapomínejme, že pracujeme nejen s lidmi, ale také s dokumenty. Bez odbornosti profese knihovník zanikne.

PROFESE KNIHOVNÍK

Profese knihovník je stará jako samotné knihovny, první knihovna na světě vznikla už v 7. st. př. Kr.⁸ Knihovna bez odborného knihovníka je nemyslitelná. Hlavní činností knihovníka je knihy získat, zpracovat a uložit na regál tak, aby se kdykoliv daly rychle najít a vypůjčit. Základem knihoven je systematické třídění informací (DDT, MDT aj.). Knihovník spravuje, organizuje a zpřístupňuje knihovní fondy dodnes, poskytuje informační a rešeršní služby. Katalogizuje nové knihy a celkově zajišťuje chod knihovny. Pracuje s dětmi, rozvíjí u nich čtenářskou gramotnost, a podílí se na místní kultuře a celoživotním vzdělávání čtenářů. Profese knihovník se mění v čase podle skutečných potřeb společnosti. Knihy a knihovny tady budou, dokud budou existovat lidé, a proto se domnívám, že profese knihovník je důležitá a potřebná pro společnost. Každý obor, každé vědění, studium se neobejde bez informačních zdrojů/knih, o které pečuje knihovník.

Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb⁹

Průvodce je promyšleným rejstříkem charakteristických položek, které lze vzájemně srovnávat. Jedná se o kompetence a oblasti knihovnických a informačních služeb. Nabízí pět skupin hlavních kompetencí: informace, technologie, komunikace, řízení, kompetence z ostatních vědních oborů.

„Zmíněná (vyvíjející se) profese knihovnických a informačních služeb neustále plní své hlavní poslání: vyhledávání informací pro odborné využití (se znalostí umět je vyhledat), následné zpracování těchto informací s cílem zvýšit jejich hodnotu, jejich řízení, snazší zpřístupnění a jejich předávání těm, kteří je potřebují, uživatelům nebo klientům“.¹⁰

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (tdkiv.nkp.cz) definuje knihovníka jako pracovníka knihovny vykonávajícího knihovnické práce, zahrnující výběr, zpracování, organizování, vyhledávání, zpřístupňování, resp. dodávání dokumentů a informací uživatelům knihovny. Pro knihovníky platí katalog prací (Nařízení vlády č. 420/2025 Sb.).

8 Aššurbanipalova knihovna byla vyhlášena starověká knihovna v Ninive, jednom z hlavních měst Asýrie. Byla založena králem Aššurbanipalem někdy kolem poloviny 7. století př. Kr. Obsahovala nejrůznější texty: eposy, mýty, kultovní texty, modlitby, zákony, lexikální i gramatické texty, díla věnující se lékařství, matematice, astronomii ad. Celkový počet tabulek, které se nacházely v knihovně, se odhaduje na 25-30 tisíc. Nejvíce tabulek je uchováno v Britském muzeu.

9 *Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb*. Lucie Landová. 2. aktual. vyd. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků, 2006. 137 s. Aktuality SKIP. ISBN 80-85851-17-2.

10 *Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb*. Lucie Landová. 2. aktual. vyd. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků, 2006. S. 18. Aktuality SKIP. ISBN 80-85851-17-2.

V České republice je možno knihovnictví vystudovat na třech univerzitách (ve formě prezenčního nebo kombinovaného/dálkové studia): na Univerzitě Karlově v Praze, na Masarykově univerzitě v Brně a na Slezské univerzitě v Opavě, která jako jediná nabízí studijní program Knihovnictví se zaměřením na informatiku nebo na komunitní knihovnictví. Všeobecně v knihovnách pracuje s oborovým vzděláním velmi málo knihovníků. Nově se dá získat certifikát Národní soustavy kvalifikací NSK (Zdroj: <https://www.narodnikvalifikace.cz/>).

Národní soustava kvalifikací (NSK) a Národní soustava povolání (NSP)

Jedná se o průběžně budované, státem podporované a občany i zaměstnavateli využitelné registry profesních kvalifikací a povolání existujících na pracovním trhu v ČR. NSK umožňuje zájemcům získat celostátně uznávané osvědčení o jejich profesní kvalifikaci, aniž by museli zasednout do školních lavic. NSK a NSP jsou otevřené a všem dostupné databáze kvalifikací a povolání spravované Ministerstvem prací a sociálních věcí ČR. Jedná se o efektivní nástroj pro rozvoj lidských zdrojů a profesního vzdělávání. Hospodářská komora ČR je autorizovanou osobou pro celou řadu kvalifikací a největší autorizovanou osobou u nás. Souvisí s národní Strategií celoživotního učení a se zákonem č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. Oba systémy NSK a NSP jsou otevřené, aktualizují se průběžně podle potřeb pracovního trhu a vývoje nových technologií.¹¹

Hlavní přínos vidím v definici struktury knihovnických profesí a typových pozic, včetně definování veškerých požadavků kladených na tyto profese. Je přínosem zejména pro personální práci v knihovnách. Systém je otevřený a je možné ho promyšleně přizpůsobovat praxi. Časem se jistě najde i více autorizovaných osob pro certifikaci, zatím je možno certifikát získat v Národní knihovně ČR, v Moravské zemské knihovně v Brně, v Knihovně Jiřího Mahena v Brně a v Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě.

Jaké kompetence by měl mít knihovník 21. století a přetrvá profese knihovník i do budoucna? To jsou otázky, které si pokládají zejména tvůrci kurikul na zmíněných univerzitách. Akreditace většinou odpovídají profesnímu zaměření vyučujících (docentů a profesorů), které se podaří získat pro daný obor. To má neblahé důsledky na obsah studijních programů. Například získat kvalifikovaného vysokoškolského pedagoga, který by vyučoval bibliometrii, je těžké. Přesto se univerzity snaží vychovat kvalifikované a kompetentní knihovníky do praxe. Knihovník by měl mít základní předpoklady pro práci v knihovně, kromě toho, že miluje knihy, by měl mít rád lidi. Měl by být přirozeně zvědavý a rád se učit novým věcem. Měl by mít pokoru ke svému oboru. Dnes knihovníci organizují komunitní život a zajišťují vzdělávání v místě, ve kterém působí. Jsou učiteli, průvodci světem informací, řešeršery,

11 FOBEROVÁ, Libuše. Jak se stát knihovníkem v Česku. *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2026, 33(5) [cit. 2026-01-31]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/jak-se-stat-knihovnikem-v-cesku>

animátoři zábavy aj. Vzdělání je důležité, ale osobnostní předpoklady jsou ještě důležitější. Knihovnictví je obor, který se nedá „znásilnit“, ani po 36 letech si nemyslím, že jsem ho zcela zvládla. Pořád mám co objevovat a hledat, pořád se mám čemu učit a vím, že mě nikdy nepřestane udivovat. Je to láska na celý život.

Podle mě by měl knihovník budoucnosti plnit roli partnera v procesu celoživotního vzdělávání, měl by umět poradit, což znamená být vždy krok před čtenářem. Dnes to znamená ovládat ICT, být digitálně gramotný, umět digitalizovat tištěné knihy atd. Měl by znát jádro oboru knihovnictví a pečovat o něho. Knihovníci o své práci moc nehovoří, je málo konferencí, které se věnují profesi knihovník. Iniciativu Regionální knihovny v Karviné, která pořádá pravidelně konference na toto téma, velmi oceňuji. Knihovny jsou zejména paměťové instituce, které uchovávají písemné poklady a bez knihovníků, kteří tyto poklady ochraňují a zpřístupňují, by zanikly. Co schází nejen profesi knihovník, ale i knihovnám je kvalitní propagace. Neumíme se prodat, vysvětlit veřejnosti a zejména zřizovatelům, že máme obrovská potenciál prospět současné společnosti. Vedle odborných každodenních činností, které knihovníci vykonávají, plní i klíčovou roli v sociální inkluzi, proměňují knihovny v bezpečné, otevřené „třetí místo“ přístupné všem bez rozdílu, včetně znevýhodněných. Aktivně se podílejí na komunitním životě v místě působení. Rozvíjejí čtenářskou, digitální a informační gramotnost pro všechny cílové skupiny i pro lidi v nouzi. Zajišťují rovný přístup k informacím, které verifikují, a učí čtenáře kritickému myšlení a rozpoznávání dezinformací.

Všechny průzkumy ukazují, že lidé knihovnám věří, že jsou pro ně důvěryhodným zdrojem. Samoobslužné provozy jsou velmi pohodlné, ale čtenáři chtějí i nadále kontakt s knihovníkem. Umělá inteligence, AI asistenti jsou pro knihovníky pracovním nástrojem, nikoliv ohrožením. Bude záležet na kompetencích a vzdělání budoucích knihovníků, aby z nich nebyli jen animátoři zábavy nebo „obsluha bez návodu k použití“. Aby se z knihoven nestaly „školní družiny“ nebo „domovy pro děti a mládež“, což se dnes mnohdy děje.

ČESKÉ KNIHOVNY HLEDAJÍ BUDOUCNOST

Ohlédnutí za československým knihovnictvím

Zdeněk Václav Tobolka je považován za zakladatele moderního Českého knihovnictví. Pro knihovníky je stěžejní vydání kolektivního díla Československé knihovnictví, které je nadčasové a platné dodnes. Pro spolupráci na tomto encyklopedickém díle byli призváni Gustav Friedrich, Václav Vojtíšek, Ladislav Jan Živný a další renomovaní odborníci. Ze dvaceti čtyř kapitol napsal Zdeněk Václav Tobolka šest a autorsky se podílel na dalších třech. Jde o dílo, které průkopnický pojímalo knihovnictví jako vědní obor a věnovalo se i knihovědě. Čerpali z něj knihovníci a studenti knihovnictví a knihovědy po celé meziválečné období i po něm. Tato významná učebnice knihovnictví podnítila i vznik podobně koncipované učebnice knihovnictví v Německu.

Letos jsme slavili 100 let od vydání této významné učebnice knihovnictví. Za tímto účelem se v březnu konala v Regionální knihovně v Karviné konference Ohlédnutí za československým knihovnictvím¹². Na počest tohoto významného knihovníka se udělují medaile Zdeňka Václava Tobolky za významný přínos k rozvoji českého knihovnictví nebo za celoživotní práci v českém knihovnictví. Medaile uděluje a slavnostně předává Sdružení knihoven ČR a Nadace knihoven. Udělování medailí inicioval v roce 1999 tehdejší ředitel Moravské zemské knihovny v Brně Jaromír Kubíček.

Zdeněk Václav Tobolka byl prvním ředitelem knihovny Národního shromáždění, založil Státní knihovnickou školu a studijní obor knihovnictví na Univerzitě Karlově a inicioval další významné knihovnické události.

Právě Z. V. Tobolka ve zmíněné učebnici specifikoval nároky na knihovníka: „V druhé polovině XIX. stol. s postupem demokracie rozvíjí se snaha o povznesení massy, poněvadž za podmínku demokracie pokládá se zvýšení úrovně vrstev lidových. Vedle knihoven vědeckých vznikají i knihovny lidovýchovné. Úkol knihovníkův v nich jest býti lidovýchovným činitelem, vychovatelem čtenáře, vůdcem v doplňování školních vědomostí sebezvděláváním a v ušlechtilé zábavě. Poznalo se hned ku konci XIX. věku, že, ať se jedná o knihovníka ve vědecké knihovně nebo v knihovně lidovýchovné, knihovnictví vyžaduje si celého člověka, že knihovník nové doby jest samostatně povolání, že to nemůže býti jen zaměstnání vedlejší, poněvadž úkol knihovníkův nové doby vyžaduje si schopností, vědeckých, literárních a knihovnických

12 FOBEROVÁ, Libuše. Ohlédnutí za československým knihovnictvím 1925-2025. *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2026, 39(2) [cit. 2026-01-25]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/ohljednuti-za-ceskoslovenskym-knihovnictvim-1925-2025>

technických znalostí. Jsou ty tam doby, kdy se myslelo, že knihovníkem může být kdokoliv, že k úřadu knihovníka stačí ochota, dobrá vůle, láska ke knize nebo k literární práci, zásluhy získané na jiném poli apod., knihovnický úřad krok za krokem přestal a přestává být útočištěm ztroskotaných existencí a sinekurou¹³.

Z. V. Tobolka zmiňuje i základní osobní vlastnosti knihovníka: pořádkumilovnost, dochvilnost a přesnost. Vlastnosti, které jsou podle něho potřebné, aby knihovna dobře fungovala. Knihovník by měl mít dále všeobecné znalosti a odborné vzdělání, ale také lásku ke svému povolání. „Nestojí za mnoho zaměstnanci, které nutno k práci stále nutit a kteří ji nekonají proto, že je těší. Každý, kdo je knihovníkem, měl by být vzorem pořádku, dochvilnosti a přesnosti, poněvadž neúprosný pořádek, dochvilnost a přesnost jsou základy každé dobře fungující knihovny“¹⁴.

„Knihovnické povolání vyžaduje si dnes velké píle, veliké vytrvalosti a trpělivosti, znalost duše toho, jenž četbu hledá, a vlastnosti pravého pedagoga, který ochotou, laskavostí, kritickým rozhledem, úslužností dovede čtenářovy dotazy zodpovědět, studium mu usnadnit a k četbě získat“¹⁵. Nelze než s těmito názory souhlasit. Ačkoli byly vysloveny v roce 1925, platí i dnes a tvoří základ knihovnické profese.

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030 (vládou schválený dokument)

Koncepce rozvoje knihoven¹⁶ navazuje na Strategický rámec České republiky 2030¹⁷. Systém knihoven v České republice je různorodý, veřejné knihovny provozují obce, kraje, státní instituce i soukromé subjekty. Dokument nastiňuje základní vize rozvoje knihoven v České republice a zmiňuje jejich trojí roli: (1) Knihovny jako pilíře občanské společnosti a přirozená centra komunit, (2) knihovny jako vzdělávací a vzdělanost podporující instituce a (3) knihovny jako správci kulturního a znalostního bohatství.

13 Tobolka, Zdeněk Václav et al. *Československé knihovnictví*. V Praze: Československý kompas, 1925, s. 407-422.

14 Tamtéž...

15 Tamtéž...

16 Koncepce rozvoje knihoven na léta 2021-2027: <https://ipk.nkp.cz/docs/koncepce-rozvoje-2021-2027/koncepce-rozvoje-knihoven-2021-2027/view>

17 Strategický rámec České republiky 2030: <https://www.cr2030.cz/udrzitelny-rozvoj-v-ceske-republice/strategicky-ramec-ceska-republika-2030>

Osm priorit pro knihovny budoucnosti¹⁸:

1. Digitalizace
2. Centra vzdělávání, kultury a komunity
3. Péče o fondy a zdroje
4. Ochrana a uchovávání
5. Architektura a vybavení
6. Kvalita a komunikace
7. Vzdělávání
8. Věda a výzkum (v ČR není žádné pracoviště, které by se cíleně věnovalo výzkumu v knihovnictví a informační vědě, bohužel ani na univerzitách)

Digitalizaci knihovních fondů se věnují knihovny již léta, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě digitalizuje od roku 2005. Krajské knihovny přispívají do digitální knihovny Kramerius obsahující tisíce digitalizovaných dokumentů z českých knihoven na jednom místě. Nejvíce se digitalizaci fondů věnuje Národní knihovna České republiky. Konkrétně odbor digitalizace a knihovních systémů se podílí na reformátování fondů a digitalizaci dokumentů Národní knihovny ČR. Cílem je jejich dlouhodobé uložení a zpřístupňování v digitální podobě. Odbor spolupracuje s knihovnami, institucemi a odbornými pracovišti v rámci ČR a v zahraničí. V rámci své odborné působnosti provádí koordinační, metodickou, poradenskou a konzultační činnost. Podílí se na výzkumné a vývojové činnosti.

Knihovny jako centra vzdělávání, kultury a komunity. Komunitními centry jsou otevřená centra, která plní roli organizátora společenského života v komunitě. Cílem komunitních center bývá zlepšení kvality života lidí v komunitě, jejich aktivizace a propojování zdrojů jednotlivců i celých skupin. Komunitní centra se snaží o vybudování neformálního a povzbuzujícího prostředí, ve kterém by docházelo k přirozeným mezilidským kontaktům a k začleňování jedinců do širší vztahové struktury. Komunita je míněna geograficky (tedy jako skupina lidí žijící nebo jinak se vztahující k určité lokalitě), nebo jde o společenství lidí, které pojí společný zájem, profese, určitý zdravotní handicap, náboženství nebo etnikum. Existují různá komunitní centra zdravotně postižených, komunitní centra Romů, komunitní centra zaměřena na volnočasové aktivity dětí určité lokality, komunitní centra aktivizující obyvatele sídliště apod.

Knihovny přirozeně inklinují k službě svému místu, provozují řadu komunitních aktivit, jsou přirozenými komunitními centry, i když sebe samy tak nenazývají. Komunitní aktivity považují za „třešničku na dortu“, za něco navíc, co možná není tak úplně v kompetencích knihoven, ale nikdo jiný v místě tyto služby nenabízí, a knihovny proto cítí potřebu je poskytovat. Tyto knihovny potřebují potvrzení, že je to správná cesta, potřebují pomoc s hledáním, jak zasadit úlohu místní knihovny do nových

18 Koncepce.knihovny.cz: <https://koncepce.knihovna.cz/8-priorit-pro-knihovny-budoucnosti/>

souvislostí. Knihovny mají obrovský potenciál pomoci s kvalitnějším a hodnotnějším životem lidí v komunitě. Být komunitní knihovnou neznamená dělat mnoho komunitních aktivit, ale uvědomovat si potenciál místa a potřeby lidí. Komunitní knihovna posiluje lokální kulturní, vzdělávací a informační roli. Pracuje s místním marketingem, spolupracuje s jinými organizacemi v místě a hlásí se ke své komunitní roli.

Péče o fondy a zdroje

V knihovnách jde o preventivní nebo také nepřímou konzervaci. Jde o úpravu prostředí, ve kterém fondy uchováváme – zejména o monitoring, dezinfekci a dezinfekci prostředí. Snažíme se předcházet možným rizikům. Dále se jedná o konzervaci ve smyslu stabilizace knihovních dokumentů v dochovaném stavu. Patří sem také hromadné odkyselování fondů. Restaurované knihovní dokumenty se digitalizují a uchovávají v ochranných obalech ve skladech, které odpovídají stanoveným normám (norma ISO/DIS 11799). Knihovny zpracovávají různé koncepční materiály, které se vztahují i k možným živelným pohromám.

Ochrana a uchovávání knihovních fondů zahrnuje preventivní opatření, kontrolu prostředí, bezpečné skladování, bezpečnou manipulaci s fondem a remediální zásahy – konzervace a restaurování s cílem chránit knihy před poškozením a ztrátou. Klíčové je řízení teploty a vlhkosti ve skladech, dále prevence světla a prachu, zajištění hygienických podmínek a ochrany proti krádežím a vandalismu.

Architektura a vybavení knihoven se zaměřují na multifunkční a uživatelsky přívětivé prostory. Prostory je potřeba přizpůsobit aktivitám – tiché, hlučnější, studijní atd. Vybavení by mělo být moderní, pohodlné, bezbariérové a flexibilní. Zvláště prostory pro dětské čtenáře by měly být variabilní, bezpečné a hygienicky nezávadné. Stěžejní je v této souvislosti monografie Ladislava Kurky: *Architektura knihoven* (1. vyd. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2011, ISBN 978-80-85851-20-5). Moravská zemská knihovna v Brně založila Metodické centrum pro rekonstrukci a výstavbu knihoven. Vedoucí tohoto centra je Lenka Dostálová¹⁹, na kterou se knihovny obracejí, pokud staví novou nebo rekonstruují stávající.

Kvalita a komunikace je v knihovnách²⁰ založena na kombinaci efektivního řízení, vynikajících služeb a specifických komunikačních dovednostech knihovníků. Ko-

19 DOSTÁLOVÁ, Lenka a FOBEROVÁ, Libuše. Architektura knihoven v praxi. In: Katuščák, Dušan a Foberová, Libuše, eds. *Kompedium knihovnictví 2*. První vydání. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2023. S. 121-181. ISBN 978-80-7054-331-3. Dostupné z: https://katalog.svkos.cz/exlibris/aleph/a22_1/apache_media/4HY1M1YLSJYJYTB8TA4EKJRYMMPDF.pdf

20 FOBEROVÁ, Libuše. *Knihovník/knihovna/komunikace: dosáhnete co nejlepší komunikace za výpůjčním pultem knihoven*. První vydání. V Ostravě: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2015. 150 s. ISBN 978-80-7054-206-4.

munikace v knihovně probíhá v různých rovinách. Nejdůležitější komunikaci vedeme s našimi čtenáři: od dětí po seniory až po znevýhodněné skupiny uživatelů. Je to dovednost, kterou se učíme celý život. Knihovníci ve službách by měli být v této dovednosti pravidelně proškolení. Jen tak zvládnou komunikovat s různým uživateli a naučí se řešit konfliktní situace, např. jak reagovat na stížnosti čtenářů atd.

V knihovně také komunikují knihovníci mezi sebou, vedoucí s podřízenými, podřízení zaměstnanci s vedoucími. Je důležité, jakou má knihovna firemní kulturu, jak se prezentuje směrem navenek.

Důležitá je i komunikace, kterou knihovna vede se zřizovatelem. Bez kvalitní komunikace nemohou být knihovníci výkonní, produktivní a nezvládnou pomáhat knihovně držet krok s konkurencí na cestě k úspěchu.

Cílem komunikace vedoucích pracovníků s podřízenými je otevřenost, vzájemná informovanost a přátelská atmosféra. Interní komunikace spolu s firemními hodnotami, etickým kodexem knihovníků, přístupem vedení knihovny k zaměstnancům vytváří a zrcadlí firemní kulturu v knihovně. Je potřeba si uvědomit, že prostřednictvím čtenářů nepřímo oslovujeme potenciální čtenáře. Dobrá pověst je základ pro budování úspěšné knihovny.

Kvalita v knihovnách souvisí s řízením knihovny. Knihovna by měla mít jasně definovanou vizi a strategii pro designování služeb; pravidelně zjišťovat spokojenost čtenářů se službami; provádět průzkumy uživatelských potřeb – reflektovat, zda služby, které nabízí, jsou žádané a potřebné pro většinu uživatelů. Kvalitní služby nabízí kompetentní knihovníci, vybudovat v knihovně fungující tým je ovšem nesnadný úkol, ale vyplatí se na něm pracovat. Jedině spokojení a fundovaní knihovníci dokážou nabízet špičkové služby.

Orientační normy výkonů ve veřejných knihovnách²¹ slouží jako metodická pomůcka pro plánování, řízení a hodnocení knihovnických činností: akvizice, evidence fondu, katalogizace jmenná, katalogizace věcná, organizace a ochrana knihovního fondu, služby čtenářům, bibliografická činnost a bibliograficko-informační činnost. Nejsou zahrnuty např. oblasti řídicí práce, výzkumné činnosti, zpracování rešeršů aj. Tyto činnosti regulují dokumenty Standard pro dobrou knihovnu²², Výkonové indikátory a benchmarking, doporučení IFLA aj.

Vzdělávání v knihovnách probíhá ve dvou rovinách. Vzdělávají se jednak samotní zaměstnanci knihovny (rekvalifikační kurzy: NK ČR, MZK v Brně, Knihovna Jiřího

21 Luxová, Jana. *Orientační normy výkonů ve veřejných knihovnách*. Praha: Státní knihovna ČR, 1988. 32 s.

22 *Standard pro dobrou knihovnu: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky*. 5., přepracované vydání. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2024. 16 stran. ISBN 978-80-7050-807-7.

Mahena v Brně a Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě ad.), jednak knihovníci vzdělávají širokou veřejnost zejména ve čtenářské a informační gramotnosti. V knihovnách je realizováno vzdělávání formální, neformální (podpora výuky ve školách), ale také informální. Hodně oblíbené jsou Univerzity třetího věku nebo Univerzity volného času. Knihovny pořádají kurzy trénování paměti. Nově se věnují technickému vzdělávání, zakládají makerspace dílny aj. Největší ambicí knihoven je učit veřejnost digitálními kompetencím. Tomu se knihovny věnují cíleně, ovšem vyžaduje to, aby v tomto směru byli knihovníci vzdělaní a mohli své zkušenosti předávat uživatelům. Knihovnické instrukce jsou rovněž velmi důležité, knihovny v tomto směru působí zejména na školy, jde o umění pracovat s knihou, vyhledávat informační zdroje aj.

Mapa možných budoucností veřejných knihoven²³

Poučme se z minulosti. Média se mění: hliněné tabulky, papyrusové svitky, pergamen, papír a dnes e-knihy. Knihovny byly, jsou a budou součástí tohoto transformačního procesu. Mají před sebou výzvu, jak udržet správu a kontrolu nad sbírkami, měly by zdůrazňovat jejich jedinečnost a kulturní hodnotu. **Potřebujeme knihovny v původní podobě?**

Snižují se rozpočty knihoven i počty zaměstnanců a většinou klesají i počty registrovaných čtenářů. Hovoříme o efektivitě služeb, o službách s přidanou hodnotou, o kvalitě služeb, kterou určuje koncový uživatel. Uživatel očekává digitální knihovny bez návodu k použití, vysoce intuitivní, nabízející mnoho možností, jak dále pracovat s obsahem knih (koláže, překlady, poznámky, možnost text přeposlat dalšímu uživateli apod.).

Hovoříme o interaktivních výstavách v muzeích a o interaktivních katalozích v knihovnách atd. Uživatel očekává, že prostřednictvím katalogu získá plný text dokumentu. Směr určuje např. firma Google a služba Google Books. Knihovny jsou pro lidi a o lidech. Bez čtenářů zahynou. Osobně věříme v jejich budoucnost. Budoucnost veřejných knihoven vidíme zejména v tom, že knihovníci budou chránit jádro oboru, budou knihovny lépe propagovat a podílet se na zlepšování života komunity. Budou chránit místní kulturu, budovat paměť komunity (i digitálně) a využívat nástroje lokálního marketingu. Sledovat trendy, zjišťovat potřeby čtenářů a podle nich designovat služby.

23 BLÁHOVÁ, Drahomíra a FOBEROVÁ, Libuše. Mapa možných budoucností veřejných knihoven. *IT lib: Informačné technológie a knižnice*. [online]. 2013, č. 1 [cit. 2025-12-29]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://itlib.cvtisr.sk/clanky/clanek2389/>

ZAHRANIČNÍ KNIHOVNY HLEDAJÍ BUDOUCNOST

Spojené státy americké a jejich nová vize veřejných knihoven

Sedmdesát procent Američanů říká, že veřejné knihovny zvyšují kvalitu života v jejich obci či městě (Carol Brey-Casiano, bývalá prezidentka ALA). Veřejné knihovny jsou v Americe centrem života. Představují pro veřejnost „lidové univerzity“ – jsou místem, kde se každý může učit, nabízejí bezplatný přístup k široké škále tištěných a elektronických zdrojů, zajímavé čtenářské programy, zdroje informací, ale také zázemí pro přistěhovalce aj. Knihovny mění komunity. Posilování knihoven jako ústředních lídrů komunit se děje také tím, že knihovníkům jsou poskytovány nové nástroje a zdroje pro inovativní zapojení.

Přijímání výzvy. Tvorba nové vize veřejných knihoven²⁴ je dokument z roku 2014, který se zabývá dialogem o veřejných knihovnách. Je nadčasový a ukazuje knihovnám správnou cestu.

Ve Spojených státech nastal čas pro novou vizi veřejných knihoven. Komunity potřebují veřejné knihovny. Knihovny navštěvuje více lidí než kdy jindy a využívá jejich služby, dokumenty a programy. Potřeba komunit se však nadále mění. Zpráva hovoří o „informační hojnosti“, ale dnes jde o schopnost získávat hodnotu z informací a vytvářet nové vědomosti. Přístup k digitálním sítím a dovednosti pro digitální gramotnost jsou zásadní pro plnohodnotné zapojení do moderní společnosti. Veřejné knihovny jsou důvěryhodným komunitním zdrojem a zásadní platformou pro učení, kreativitu a inovace v rámci dané komunity. Veřejné knihovny mají DNA nutnou k tomu, aby prospívaly i v této nové společnosti založené na znalostech a bohaté na informace. Veřejné knihovny ve skutečnosti již stojí v čele zápasu se sociálními nerovnostmi, poskytují přístup k online informacím a podporují digitální gramotnost.

Aby mohly všechny veřejné knihovny plnit svou novou roli, musí představitelé komunity, občanští partneři i knihovníci sdílet novou vizi toho, čím mohou knihovny být.

Zpráva zkoumá zásadní roli veřejných knihoven v propojeném světě a vytváří vizi knihovny 21. století v hyperpropojeném prostředí a zásadně se měnícím světě. Jedná se o sladění služeb knihoven k podpoře cílů komunity, o poskytování přístupu

24 Garmer, Amy Korzick. *Přijímání výzvy: tvorba nové vize veřejných knihoven: zpráva Dialogu o veřejných knihovnách Aspen Institute* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2016 [cit. 2025-12-29]. ISBN 978-80-7532-086-5. Dostupné z: http://files.ukr.knihovna.cz/200000234-3cba83db7b/ASPEN_prijimani_vyzvy.pdf.

k obsahu ve všech formátech a o zajišťování dlouhodobé udržitelnosti. Zpráva dále hovoří o výběru a vzdělávání vedení. Pro vybudování prosperujících komunit a veřejných knihoven, které jsou společně úspěšné, je nutné vedení v celé komunitě – od volených zástupců, vedoucích samosprávy, podnikových i občanských vedoucích až po samotné vedení knihovny. Zásadní složkou vedení je vize. Každá komunita potřebuje vizi a strategický plán (strategie pro úspěch), který je návodem pro veřejné knihovny, jak sladit svou činnost se svými vzdělávacími, ekonomickými a dalšími klíčovými cíli. Doba digitální vytvořila pozoruhodné změny v každodenním životě – pro lidi i pro komunity.

„Knihovny vám mohou pomoci proměnit přílišné množství informací na znalosti“. —Norman Jacknis

Knihovna je zastánce gramotnosti, knihovna podporuje rozvoj pracovní síly apod. Rozšiřování přístupu ke vzdělávání pro všechny, příležitosti k učení a společenským vazbám je jednou z největších výzev této doby. Nejde jen o ekonomiku, ale o celou společnost, kterou tyto trendy přetvářejí. Existují rozdíly v bohatství, digitální inkluzi a participaci, propast se prohlubuje. Knihovny se snaží poskytnout příležitosti všem. Pro veřejné knihovny je to výzva a příležitost, pro komunity mají jedinečnou pozici coby důvěryhodná centra a úložiště vědomostí a informací.

„Neustálé vzdělávání a učení jsou již skutečností... knihovna jakožto komunita, místo a platforma, je novou znalostní institucí, která může sloužit všem těmto potřebám“. —Lee Rainie

Dnešní knihovna je místem jak fyzickým, tak virtuálním, ale stále je to konkrétní a fyzická přítomnost knihovny, která ji nejpevněji ukotvuje v komunitě. Knihovny vytvářejí osobní vztahy, které pomáhají definovat potřeby a zájmy komunity. Knihovny byly dlouho známy jako komunitní kurátoři kultury a znalostí. Tato role zahrnuje organizaci informací, poskytování kontextu a spojování obsahu pro vytváření přidané hodnoty uživatelům i komunitě.

„Veřejná knihovna se změnila z instituce, která primárně slouží lidem, na instituci, která určuje směřování komunity“. —Tessie Guillermová

Citujeme vybrané závěry ze zprávy o přípravě knihoven na budoucnost v době nejistoty v Anglii:²⁵

Zpráva o přípravě veřejných knihoven na budoucnost v době nejistoty. Anglie ruší knihovny, veřejnost má o služby knihoven menší a menší zájem. Jakou síť veřejných knihoven bude Anglie potřebovat, aby podpořila svůj sociální, ekonomický a průmyslový rozvoj ve zbytku tohoto století?

Anglie hledá odpovědi, jak udělat knihovny atraktivní a potřebné i v této době i v budoucnu.

Za klíčové pro služby knihoven považují:

Digitální dovednosti – Lidové síť 2.0: knihovny jako digitální prostředník a sociální pojítko.

Knihovny hrají klíčovou roli při řešení současných společenských problémů, jakými jsou:

- gramotnost dospělých,
- digitální izolace,
- vzdělávání v raném věku,
- pomoc při hledání zaměstnání,
- zdravotnická prevence.

Trendy: přetíženost veřejných služeb, zdraví obyvatel, osamělost, mediální mzdy, klimatické změny, dezinformace, dopad AI na práci a povolání, důvěra veřejnosti vládě, pandemie, prodlužování odchodu do důchodu – práce do vysokého věku ad.

Knihovny v Anglii reagují na společenské trendy:

Umožnění digitálního přístupu (od základních dovedností po pokročilé technologie);

Boj proti sociální izolaci – Lidová síť 2.0: síť by byla současně digitálním prostředkem i sociálním pojítkem;

Knihovny by si měly vychovat novou generaci knihovníků (velký podíl na vzdělávání knihovníků mají univerzity, záleží na jejich kurikulu), čeká je generační výměna (40 % pracovníků je ve věku 55+).

25 *Come rain or shine: Preparing public libraries for the future in an age of uncertainty**. Report for CILIP. London: CILIP (The library and information association), 2023. Dostupné také z: <https://www.cilip.org.uk>

Knihovníci by měli ovládat nové dovednosti:

- digitální dovednosti,
- dovednosti zapojení komunity,
- dovednosti pro budování nových partnerství,
- diverzifikace příjmů,
- dovednosti pro budování „gramotnosti budoucnosti“.

4 typy budoucnosti:

- horší než dnes,
- nepředvídatelná směs lepších a horších,
- lepší než dnes,
- pokračování dnešních výzev a příležitostí – další šedý den.

Analýzu SWOT vytvářeli optikou 7 oblastí, ve kterých lze něco udělat...

1. Návštěvnost knihoven (která neustále klesá), Covid
2. Řízení a vedení knihoven – volba řízení je volbou druhého řádu, forma by měla následovat funkci a kontext...
3. Financování knihoven – koncept 90: 10–90 % prostředky od zřizovatele a 10 % z jiných zdrojů – není v současné době udržitelný...
4. Pracovní síla (dobrovolnictví) – velká část knihovníků bude odcházet do důchodu, potřeba nahradit jinými profesemi a rekvalifikací (více zapojit dobrovolníky, ale jen na neodbornou práci, zajišťování aktivit, doučování atd.)
5. Digitální technologie – přístup k digitálním informacím představuje pro knihovny obrovskou příležitost, od základního přístupu k psanému jazyku a digitálním dovednostem až po umožnění komunitám porozumět AI a komunikovat s ní... **Knihovny mají mimo jiné i poslání digitální.**
6. Nabídka hodnot – schopnost převést národní hodnoty týkající se kultury, zdraví, informací a čtení do místních hodnot je nejdůležitější, čemu by se knihovny měly věnovat.
7. Sociální infrastruktura – v době nárůstu digitálních informací si lidé více cení osobní a sociální interakce. Lidé, kterým sociální kontakty schází, mají větší náchylnost k demenci a jsou více nemocní. Knihovny hrají stále důležitější roli jako sociální infrastruktura, zejména v komunitách, kde alternativní místa pro osobní kontakt mizí.

Veškeré knihovní služby by měly myslet na budoucnost

V Anglii analyzovali 7 výzkumných projektů (i z Austrálie a Ameriky), které byly zaměřené na akademické knihovny a na roli knihovníků. Všechny projekty se věnují určení kritických impulsů nebo hnacích sil. Scénáře nejsou předpovědi, ale mají vyvolat diskusi v odborných kruzích. Co se zjistilo? Dlouhodobé plánování má stěžejní

význam, omezit se na 3–5 let je chybou. Kratší časové rámce neumožňují knihovnám připravit se na větší sociální, environmentální, technologické nebo politické změny způsobené digitálními technologiemi. Vedoucí a manažery knihoven je potřeba vzdělávat v tom, jak využívat výsledky studií budoucnosti a scénářů a jak scénáře aplikovat při tvorbě strategie. Je potřeba definovat nejistoty a trendy.

Pracují s těmito pěti trendy:

1. Přenosná zařízení pro okamžitý přístup k internetu – mobilní telefony, tablety u starších osob.
2. Větší poptávka po online studiu (od roku 2011 do roku 2021 se zvýšil počet studentů zapsaných do otevřených online kurzů z 300 tisíc na 220 milionů).
3. Stárnutí populace – „stříbrná ekonomika“.
4. Centra se vylidňují – rušení malých obchůdků.
5. Centrální financování veřejných služeb klesá, výdaje knihoven stoupají.

Knihovny bojují proti digitálnímu vyloučení a s dětskou chudobou

Knihovny hrají klíčovou roli v péči o zdraví a pohodu starších lidí, např. tím, že nabízejí aktivity, které snižují riziko demence (trénování paměti) a sociální izolace. Biblioterapie – léčba knihou, velmi rozvinutá služba v polských knihovnách, kterou zajišťují knihovníci společně s psychology. Knihovny bojují s dětskou chudobou (děti a mládež postižené nízkými příjmy rodičů). Knihovny podporují vzdělávání a přístup k digitálním technologiím. Máme za to, že kdyby se u nás podařilo dětské čtenáře osvobodit od registračních poplatků, bylo by to správné. Knihovny jsou předními aktéry v boji proti digitálnímu vyloučení, které je zřejmě zaviněno mimo jiné i špatným financováním a nedostatkem dovedností knihovníků. Možnosti knihoven by mohly být mnohem větší.

Možné cíle strategií v Anglii

Umožnit komunitním skupinám využívat prostor knihovny s vysokou mírou důvěry, např. **svěřením klíčů od knihovny**. Knihovna jako záchranné lano v komunitách, když ostatní služby selžou. Knihovna pro zdraví – půjčovna zdravotnických technologií, informace k prevencím a zdravému životnímu stylu, venkovní prostory knihoven proměnit v **terapeutické zahrady**. Podnikavé knihovny by se mohly zaměřit na komunitní podnikání, mikrogranty generující zisk. Flexibilita jako strategie: budovat prostory knihovny tak, aby se daly měnit podle potřeb uživatelů.

Centrum pro budoucnost knihoven v USA

Americká knihovnická asociace (ALA)²⁶ založila v roce 2024 Centrum pro budoucnost knihoven. Centrum se věnuje identifikaci nově vznikajících trendů relevantních pro knihovny a komunity, kterým slouží. Podpora technik budování budoucnosti a inovací s cílem pomoci knihovníkům a knihovnickým pracovníkům utvářet jejich budoucnost a budování kontaktů s odborníky a inovativními mysliteli s cílem pomoci knihovnám řešit nově vznikající problémy.

Centrum pro budoucnost knihoven spolupracuje s ALA Neal-Schuman na sérii Library Futures, která spojuje knihovnické experty a inovátory. Cílem je přemýšlet o budoucnosti profese se zaměřením na nově vznikající trendy.

Centrum pro budoucnost knihoven²⁷ je původně modelováno podle úspěšného Centra pro budoucnost muzeí Americké aliance muzeí. Významnou podporu a vedení poskytly AAM (American Alliance of Museums) a Centrum pro budoucnost muzeí. Založení Centra pro budoucnost knihoven bylo částečně umožněno Institutem muzejních a knihovnických služeb.

V USA sledují a vyhodnocují světové trendy relevantní pro knihovny

Trendové zdroje z Centra pro budoucnost knihoven ALA

Trendy rozdělili do sedmi kategorií: společnost, technologie, vzdělávání, životní prostředí, politika a vláda, ekonomika a demografie.

Centrum pro budoucnost knihoven se snaží identifikovat trendy relevantní pro knihovny a knihovnictví. Tato sbírka je k dispozici, aby pomohla knihovnám a knihovníkům pochopit, jak se trendy vyvíjejí a proč jsou důležité. Každý trend je aktualizován podle nových zpráv a článků.

Přidávají se nové trendy, jakmile vzniknou.

Studenti knihovnictví v Opavě sledují trendy

ALA je nositelem trendů v oboru knihovnictví v USA a ve světě. Cílem vzdělávání studentů knihovnictví je seznámit je s trendy, se kterými se v nejbližším desetiletí v praxi setká i naše nová generace knihovníků. Jednotlivé trendy ALA (American Library Association) zpracovali studenti 1. ročníku knihovnictví v rámci předmětu Úvod do studia knihovnictví a perspektivy oboru jako seminární práci. Vyučující: prof. PhDr. Dušan Katuščák, PhD. (https://knihovnik.fpf.slu.cz/?s=Trendy&ct_post_type=post%3Apage).

26 Americká knihovnická asociace: <https://www.ala.org/aboutala>

27 Library of the Future. Trends. Trend resources from the ALA Center for the Future of Libraries. Dostupné z: <https://www.ala.org/future/trends>

Každý student 1. ročníku vypracoval semestrální práci, ve které uceleně popsal jeden trend. Studenti si zároveň zkusili posoudit určitý trend z pohledu českých podmínek, diskutovali o vlastním názoru na trend a přidělili trendu bodové hodnocení dle vlastního názoru. Snažíme se tak zaznamenat změny v názorech na trendy a jejich aktuálnost v čase. Práce studentů jsou řazeny podle ročníků a jsou k dispozici na webu Opavský knihovník (<https://knihovnik.fpf.slu.cz/>).

Práce studentů jsou interaktivní. Kliknutím na název trendu se získá přístup k trendu ALA a kliknutím na jméno studenta se otevře jeho semestrální práce.

Skupiny trendů jsou barevně odlišeny a rozděleny, což znamená, že knihovnictví a knihovny jsou chápány v širším kontextu: společnost, technologie, vzdělávání, ekologie, správa věcí veřejných, ekonomika, demografie.

Příklady:

- Rok 2020/2021: <https://knihovnik.fpf.slu.cz/trendy21/>
- Rok 2021/2022: <https://knihovnik.fpf.slu.cz/trendy22/>; <https://knihovnik.fpf.slu.cz/trendy-v-knihovnictvi-v2/>
- Rok 2023: <https://knihovnik.fpf.slu.cz/trendy-2023/>

Vybíráme některé trendy:

Stárnutí pokročilo

Stárnoucí pracovní síla a populace změní Spojené státy i další rozvinuté země a bude mít dopad na pracovní trh, vládní rozpočty, politiku, rodinný život a jiné oblasti.

U nás rovněž patří stárnutí obyvatel mezi nejvýznamnější trendy tohoto století. V České republice můžeme očekávat, že do roku 2050 přibude téměř 900 tisíc obyvatel ve věku nad 65 let a lidé v tomto věku budou tvořit téměř třetinu populace (dnes je to pětina).

Česká populace stárne a stárnout bude i populace dalších zemí. Proměna věkové struktury společnosti je výzvou pro celou společnost a pro její hodnoty, tedy i pro knihovny. Systém veřejných politik musí být přenastaven tak, aby společnost mohla i nadále prosperovat a zachovala si soudržnost i v situaci razantních demografických změn. Ministerstvo práce a sociálních věcí koordinuje politiku přípravy na stárnutí v České republice. Věnuje se zejména těmto činnostem: tvorba strategických dokumentů politiky stárnutí, pravidelné zasedání Rady vlády pro seniory a stárnutí populace, pravidelné udělování Ceny Rady vlády pro seniory a stárnutí populace významným osobnostem, mezinárodní spolupráce v oblasti přípravy na stárnutí. (Zdroj: <https://www.mpsv.cz/seniori-a-politika-starnuti>)

Knihovny nabízejí seniorům širokou škálu služeb²⁸ jako je půjčování knih, digitální gramotnost a kulturní akce, a přizpůsobují se jejich potřebám poskytováním

28 Mazurová, Hana, ed. a Houšková, Zlata, ed. *Rovný přístup: knihovna přátelská k seniorům: metodická příručka pro práci knihoven se seniory*. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2016. 87 stran. ISBN 978-80-7050-674-5.

slev, trpělivé podpory a přímých programů v sociálních zařízeních. Cílem knihoven je zapojit seniory do společenského života, zajistit jim přístup k informacím a podpořit je v jejich rozvoji, včetně digitálních dovedností.

Trendy v knihovnictví¹

¹ Podle: ALA (American Library Association)

Jednotlivé trendy zpracovali studenti 1. ročníku knihovnictví v rámci předmětu Úvod do studia knihovnictví a perspektivy oboru jako seminární práci (2021/22).

Vyučující: prof. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.

ALA je nositelem trendů v oboru knihovnictví v USA a na světě.

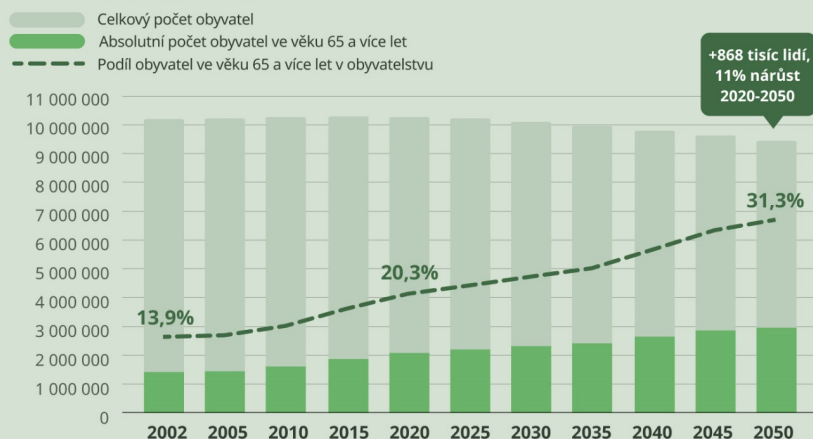
Cílem aktivity bylo seznámit se s trendy, se kterými se v nejbližším desetiletí v praxi setká i naše nová generace knihovníků

Obr. 1. Jednotlivé trendy podle ALA

2002-2050 Očekávaný vývoj počtu a podílu osob ve věku 65 a více let, průměrný věk a index ekonomického zatížení

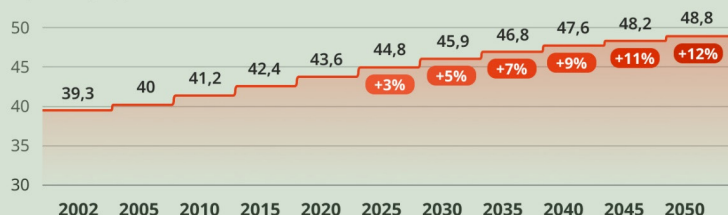

Očekávaný vývoj počtu a podílu osob ve věku 65 a více let, střední varianta, 2002-2050

Očekávaný průměrný věk, střední varianta, 2002-2050

(procentuální přírůstek je vypočten od roku 2020)

Očekávaný index ekonomického zatížení, střední varianta, 2002-2050

Index ekonomického zatížení: Počet osob ve věku 65+ a 0-19 let (●) na 100 osob ve věku 20-64 let (●)

Zdroj: Český statistický úřad, 2018, Projekce obyvatelstva České republiky
<https://www.czso.cz/documents/10180/20538390/4025rra.pdf/9142790b-9517-463c-860b-8fc7889730d?version=1.0>

Obr. 2. Očekávaný vývoj počtu a podílu osob ve věku 65 a více let

Anonymita

Anonymita, která je dlouho charakteristickým znakem komunikace na internetu, je propagovanou funkcí některých aplikací (Whisper, Secret) a fór (Reddit), která uživatelům umožňují tajně sdílet informace. Sociální média poskytují platformu pro sdílení informací s přáteli, rodinou a veřejností. Mnohé z nejpopulárnějších aplikací, zejména Facebook, Twitter a Google, však propojují komunikaci s ověřeným a sledovatelným individuálním profilem. Pochopení role, kterou anonymita hraje ve svobodě projevu a intelektuální svobodě, může být pro knihovny a knihovníky stále důležitější. Knihovny by měly spolu s univerzitami v tomto směru vyvíjet výzkumné projekty.

Anonymita znamená nemožnost zjištění totožnosti osoby nebo instituce. Rozlišujeme mezi záměrnou a nezáměrnou anonymitou. Záměrnou si volí uživatelé internetu pro ochranu soukromí, nezáměrná vzniká například nedochováním informací v historii. V digitálním světě je anonymita omezená a knihovny organizují různé besedy pro uživatele na téma digitální stopa a její rizika ad.

Digitální stopu vytváří každý, kdo se pohybuje v online světě. Jedná se o virtuální identitu, která nás může provázet řadu let. Internet nezapomíná. Co jednou umístíme na internet, je uchováno navždy a může se objevit v kontextech, které nečekáme. Nejde jen o obsah, který zveřejňujeme sami, ale může se jednat i o příspěvky, které o nás publikují druzí (rodiče, kamarádi, spolužáci apod.). Musíme chránit vlastní online chování, ale také všimát si, jak s internetem nakládají druzí. Cookies, profilování, OSINT a personalizace obsahu mohou zlepšovat uživatelský komfort, ale znamenají i to, že se o nás ukládá stále více dat. Tyto informace mohou být využívány komerčně. Na internetu bychom se měli chovat zodpovědně, chránit své soukromí a pečlivě zvažovat, jaké informace o sobě a svých blízkých zveřejňujeme.

Umělá inteligence AI

Umělá inteligence usiluje o vytváření „intelligentních“ systémů, které dokážou fungovat a reagovat způsobem podobným lidskému chování. Její vývoj je založen především na hlubokém učení, strojovém učení a zpracování přirozeného jazyka. Tyto technologie umožňují počítačům plnit konkrétní úkoly prostřednictvím analýzy velkého množství trénovacích dat, na jejichž základě systém rozpoznává vzory, vytváří predikce a využívá zpětnou vazbu ke zvyšování přesnosti v průběhu času. Umělá inteligence je rovněž využívána při tvorbě informačního a zpravodajského obsahu.

AI se integruje i do vzdělávání

Výzkum umělé inteligence taktéž transformuje centra vysokoškolského vzdělávání a výzkumu. IBM a MIT (Massachusetts Institute of Technology) podepsaly desetiletou partnerskou dohodu v hodnotě 240 milionů dolarů, která zřizuje laboratoř MIT-IBM Watson AI Lab, kde budou výzkumníci IBM, studenti a fakulta MIT bok po boku spolupracovat na provádění pokročilého výzkumu v oblasti umělé inteligence.

S tím, jak si umělá inteligence razí cestu do stále více odvětví, dominantním problémem zůstává její potenciální dopad na pracovní sílu.

AI a zdravotnictví

Duplex od Googlu je jen jednou z několika iniciativ, jejichž cílem je vytvořit systémy umělé inteligence, které dokáží komunikovat podobně jako lidé a plnit více lidských úkolů. I když umělá inteligence plně nenahradí pracovní místa, existuje jasná touha po jejím využití na poli lidské práce. Společnost DeepMind od Googlu začala zkoumat možnosti využití ve zdravotnictví vytvořením aplikace DeepMind Health, která bude vytvářet aplikace, jež pomohou zdravotnickým pracovníkům identifikovat pacienty s rizikem komplikací a organizovat a třídit je podle priority ošetření. Ačkoli ani jeden z původních produktů nevyužívá umělou inteligenci, hluboké učení nebo neuronové sítě, vstup do tohoto prostoru naznačuje jejich dlouhodobý zájem o nasazení této technologie ve zdravotnictví.

Využití AI v knihovnách

Umělá inteligence by se mohla stát neocenitelným nástrojem pro organizaci a zpřístupnění velkých sbírek informací. S tím, jak se umělá inteligence stává zdatnější v generování obsahu, by mohla uživatelům dále komplikovat orientaci v komplexním informačním prostředí. Umělá inteligence bude schopna vytvářet 3D modely obličejů z jediného 2D obrazu; manipulovat s výrazy obličeje na videu v reálném čase pomocí lidské „loutky“; měnit zdroj světla a stínu v jakémkoli obrázku; generovat zvukové efekty na základě ztlumeného videa; a oživovat postavy pomocí starých klipů. Mnoho z těchto efektů vedlo ke vzniku „deep fakes“, které manipulují s videem a obrázky.

Knihovny hrají klíčovou roli v boji proti fake news, poskytují přístup k otevřeným informacím a rozvíjejí mediální gramotnost, která je podřazena informační gramotnosti, které se knihovny věnují léta. Knihovny podporují schopnost kriticky hodnotit zdroje informací, pomáhají čtenářům rozpoznat dezinformace a propagandu a učí je, jak s informacemi efektivně pracovat, jak je vyhledávat, hodnotit, selektovat, vytvářet z nich znalost. Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě zorganizovala v roce 2025 již třetí ročník Mediální olympiády ČR. Soutěž má za cíl zábavnou formou učít studenty, jak se orientovat v mediálním prostoru a bojovat proti manipulacím.

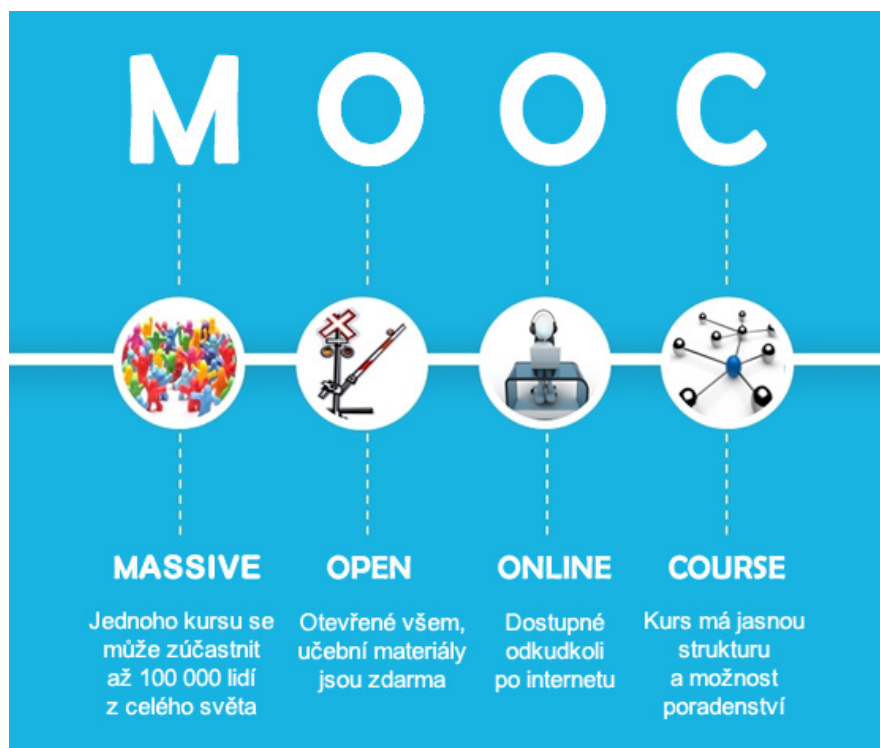
Které profese jsou rozvojem AI nejvíce ohrožené

Pokud se umělá inteligence stane vážnou hrozbou pro pracovní místa, role knihoven v rozvoji pracovní síly se může stát ještě důležitější, ale také komplikovanější. Umělá inteligence je pracovním nástrojem pro knihovníky, ne hrozbou. Naopak se ukazuje, že knihovny hrají důležitou roli jako důvěryhodné zdroje informací a knihovníci

učí uživatele mediální gramotnosti. Knihovní systémy nové generace (PNG/platforma nové generace) využívají AI ve vyhledávání, což uživatelům nabízí daleko větší komfort v práci se zdroji. Platformy nové generace (ALMA, FOLIO) se vyznačují integrováním pokročilých technologií, jako je umělá inteligence, pro sofistikovanější vyhledávání a správu informací. Tyto platformy umožňují komplexní vyhledávání napříč různými datovými zdroji a typy obsahu, od tradičních textových dokumentů až po multimediální soubory. Nabízejí sémantické a vektorové vyhledávání, RAG (Retrieval-Augmented Generation) pro konverzační aplikace a automatizované zpracování obsahu.

Oznaky

Pro nezávislé studenty, jako jsou ti, kteří se zapsali do MOOC, by prostory knihoven mohly být využívány k rozvoji neformálních vzdělávacích skupin, což by zvýšilo pravděpodobnost dokončení kurzu a získání odznaku.

Obr. 3. Kurzy MOOC

(Zdroj: <https://www.americkecentrum.cz/online-kurzy-mooc/>)

Knihovny nabízejí MOOC (Massive Open Online Courses) i vlastní e-learningové kurzy pro veřejnost i knihovníky. MOOC jsou masově otevřené a často bezplatné online kurzy na různá témata a mohou je nabízet univerzity (u nás UK a MU) prostřednictvím platform, jako jsou Coursera nebo edX. Knihovny nabízejí vlastní portály pro online kurzy buď na svých webových stránkách, nebo na platformě Moravské zemské knihovny v Brně: <https://kurzy.knihovna.cz/>, zaměřené na jádro oboru knihovnictví a informační vědy.

Základní příjem

Základní příjem se stal obzvláště důležitým vzhledem k pokroku v robotice a umělé inteligenci. Oren Etzioni, generální ředitel Allenova institutu pro umělou inteligenci, uvádí o vlivu umělé inteligence na společnost: „Dojde k velmi reálným narušením. Pracovní místa budou odebrána a o tyto lidi bude třeba se postarat. Ve vzduchu je myšlenka **univerzálního základního příjmu**, negativní daně z příjmu a vzdělávacích programů. Máme povinnost zjistit, jak lidem pomoci vyrovnat se s rychle se měnící povahou technologií“.

Základní příjem – často označovaný jako univerzální základní příjem – je platba od vlády všem lidem ve společnosti bez ohledu na jejich příjem nebo pracovní podmínky, jejímž cílem je zaručit základní potřeby, jako je jídlo a bydlení, a také umožnit jednotlivcům sebezdokonalovat se a přispívat společnosti. Základní příjem by také mohl lidi osvobodit k produktivním volnočasovým aktivitám (umění, koníčky, řemesla, čtení, psaní atd.), čímž by přetrvala role knihoven jako místa pro tyto typy aktivit a možná by se ve společnosti se základním příjmem stala knihovna populárnější.

Základní příjem podpoří svobodu

Finská vláda bude experimentovat se základním příjmem náhodným výběrem zhruba 2 000 nezaměstnaných, kteří budou automaticky pobírat dávky bez byrokratických potíží a jakýchkoli sankcí za hromadění dodatečných příjmů. Návrhy na základní příjem byly zvažovány nebo se zvažují ve Švýcarsku, Francii, Kanadě, Nizozemsku a Indii. V Kalifornii oznámil akcelérátor startupů [Y Combinator](#) plány poskytnout stovce rodin v Oaklandu 2 000 dolarů měsíčně jako experiment se základním příjmem: „Lidé budou moci dobrovolně pracovat, nepracovat, přestěhovat se do jiné země – cokoli. Doufáme, že základní příjem podpoří svobodu, a chceme vidět, jak lidé tuto svobodu prožijí“.

Nahradí knihovníka robot?

Nabízí se otázka – kdyby se práce knihovníka automatizovala a měli bychom základní příjem, jak bychom naplňovali svůj pracovní i osobní potenciál? Jelikož by součástí předpokladu základního příjmu bylo, že jednotlivci se mohou svobodně vzdělávat a odborně rozvíjet, role knihoven jako prostoru pro výuku a učení by pravděpodobně zůstala a možná by ještě posílila.

Coworking / Co-bydlení

Coworkingové prostory spojují jednotlivce a týmy, ať už zaměstnance firem nebo osoby samostatně výdělečně činné, ve sdílených prostorách, kde mohou sdílet nápady a znalosti v rámci své práce a vytvářet pocit sounáležitosti. Podobně co-livingové prostory spojují jednotlivce ve sdílených obytných prostorách, jako jsou kuchyně a jídelny, posilovny, kina a lázně – ložnice, koupelny a kuchyně mohou zůstat soukromějšími, které obyvatelům poskytují větší pocit sounáležitosti a integrovaný společenský život.

Kanceláře na klíč

Knihovny již dlouho poskytují prostor a zdroje pro podnikatele i jednotlivce k práci a podnikání, ale z coworkingových a dokonce i obytných prostorů lze čerpat poučení. Kromě prostoru a zdrojů coworkingové a obytné prostory budují své prostory se záměrem socializace. Důležité je v nich pracovat, ale mnoho jich má ještě důležitější roli – navazování kontaktů. Usnadňování kontaktů vyžaduje personál, který dokáže zprostředkovat konverzace a vytvářet akce, které lidi spojují. Sdílené pracovní a obytné prostory mohou vést knihovny k přehodnocení svých prostor a kombinovat tradiční otevřené půdorysy čítáren s menšími studovnami a kuchyňkami, kde mohou malé týmy interagovat s technologiemi a dalšími prvky.

Komunitní prostor pro všechny

Ačkoli jsou sociální a komunitní aspekty mnoha z těchto prostor obdivuhodné, je důležité rozlišovat mezi způsoby, jakými se knihovny snaží poskytovat skutečně otevřené komunitní prostory pro všechny. I když coworking a co-living prosazují filozofii spojování rozmanitých lidí a vysokých členských poplatků a dalších předpokladů pro účast, mnoho z nich propojí pouze určité kategorie lidí.

Kolektivní dopad

Složitě sociální problémy – hlad, chudoba, násilí, vzdělávání, zdraví, veřejná bezpečnost, životní prostředí aj. – zahrnují mnoho různých faktorů. Na ně reagují různé instituce a komunitní organizace, které vytvářejí programy pro boj s problémy ve svých komunitách. Kolektivní dopad byl poprvé představen v článku z roku 2011 v časopise *Stanford Social Innovation Review*, jehož autory jsou John Kania a Mark Kramer. V článku autoři definovali kolektivní dopad jako „závazek skupiny důležitých aktérů z různých sektorů ke společné agendě pro řešení konkrétního sociálního problému“.

Role knihoven v modelu kolektivního dopadu

Kolektivní dopad se odlišuje od tradičních konceptů spolupráce nebo partnerství tím, že podporuje centralizovanou infrastrukturu, často poskytovanou páteřními organizacemi, s vyhrazeným personálem, který řídí společnou práci. Knihovny

a knihovníci jsou často považováni za klíčové spolupracovníky v projektech, které se zabývají velkými sociálními problémy – gramotností, dosaženým vzděláním, ekonomickým oživením, zdravím – a mohou být stále častěji osloveni k účasti v projektech využívajících model kolektivního dopadu. Pokud by se model kolektivního dopadu ukázal jako populární u vlád nebo investorů, knihovny a knihovníci by se navíc mohli snažit přeformulovat knihovní problematiku a své priority tak, aby odpovídaly velkým sociálním problémům, s nimiž se potýkáme.

Propojené učení

Sociální a digitální média dostupná prostřednictvím internetu propojují studenty a mladé lidi s řadou formálních i neformálních pedagogů a poskytují neomezené možnosti vyhledávání a získávání nových znalostí a dovedností. Propojené učení je vysoce sociální, zaměřené na zájmy a vzdělávací, ekonomické nebo občanské příležitosti.

Výhody knihoven v propojeném učení

Podporou objevování a interakce se zdroji může propojené učení znovu zapojit studenty do některých základních výhod knihoven, včetně přístupu k široké škále informací a svobody učit se dle vlastního uvážení. Propojené učení probíhá napříč vzdělávacími sítěmi, včetně školy, domova, knihoven a komunitních center. Propojené učení také podporuje myšlenku, že studenti dosahují nejlepších výsledků, když je učení posilováno a podporováno v různých prostředích, což knihovnám poskytuje příležitosti k zapojení dalších institucí jako partnerů v propojených vzdělávacích prostředích.

Zapojení knihovníků do procesu propojeného učení

Propojené učení by mohlo také inspirovat učitele k zapojení knihovníků, ale i autorů, administrátorů a rodičů a integrovat tak mnoho různých vrstevníků do modelu propojeného učení. Zastánci propojeného učení zdůrazňují jeho potenciál překlenout propast mezi metodami a prostředím formálního vzdělávání a interaktivním, praktickým učením, které může probíhat doma i v prostorách mimo školu. Využitím digitálních technologií a sociálních sítí, které jsou stále dostupnější napříč socioekonomickým zázemím, by propojené učení mohlo také pomoci vyrovnat podmínky mezi bohatými a nemajetnými.

Propojené hračky

Nová generace hraček využívá trendy v bezdrátovém připojení, internetu věcí, umělé inteligenci a strojovém učení k vytváření vysoce personalizovaných výměn mezi předmětem a dítětem. Propojené hračky by mohly rodičům a rodinám umožnit podrobněji sledovat vývoj dětí a zapojit se do něj, přenášet informace, které by rodičům umožnily lépe porozumět činnostem, kterým se jejich děti věnují, a budovat vztahy od hry až po diskuse mezi rodiči a dětmi.

Kreativní tvorba míst

Kreativní tvorba míst spojuje partnery z veřejného, soukromého, neziskového a komunitního sektoru, aby strategicky utvářeli fyzický a sociální charakter veřejného prostoru prostřednictvím uměleckých a kulturních aktivit, které podporují veřejnou diskusi, rozvoj sousedství, zdraví a bezpečnost komunity, sociální spravedlnost, hospodářský růst, environmentální udržitelnost, občanskou hrdost a autentický „pocit místa“. Kreativní tvorba prostor podporuje několik hodnot, které rezonují s knihovnami a knihovníky: rovnost, umění a kultura, kreativita, zapojení komunity, partnerství a správa věcí veřejných.

Data všude

Sběr a správa dat není novým trendem, nové technologie však výrazně zlepšily možnosti shromažďování, ukládání a analýzy zákaznických dat a osobních údajů. Exploze mobilních zařízení, aplikací připojených k internetu drasticky zvýšila možnosti sběru dat. Shromažďovaná data mohou společnosti a organizace využít k vývoji produktů a služeb, zlepšení marketingu a komunikace nebo k monetizaci informací. Knihovny jako organizace, které shromažďují data a mají zájem o zlepšování produktů a služeb, mohou najít příležitosti k využití dat pro vlastní účely nebo mohou být požádány o sdílení svých dat s podniky, vládami nebo jinými organizacemi. S rostoucí hodnotou dat mohou knihovny potřebovat pomoc s orientací v přístupu k nim, včetně autorských práv a práv duševního vlastnictví.

Designové myšlení

Designové myšlení je přístup k řešení problémů, který využívá systém myšlení a principů, jež vedou uživatele k budování empatie a hlubšímu porozumění sobě samým za účelem definování problému, k aktivnímu zapojení do tvorby nápadů a prototypů s cílem vývoje řešení a k iteraci řešení prostřednictvím implementace a následných úprav. Aby se lidé stali kreativními řešiteli problémů, proces povzbuzuje uživatele k budování empatie, vymýšlení prototypů řešení a k jejich zdokonalování vyhledáváním další zpětné vazby. Pro budování empatie se jednotlivci zapojují do chování koncového uživatele, který produkt nebo službu obdrží, a pozorují ho. Designové myšlení by se mohlo sladit s širokým posláním knihoven, kterým je pomáhat jednotlivcům být zvědavými, intuitivními, rozpoznávat vzory, myslet a vyjadřovat se (ačkoli častěji jiným médiem než slovy nebo symboly).

Knihovny a designové myšlení

Jako nástroj pro zlepšení knihovnických služeb by designové myšlení mohlo mít mnoho důsledků. Prvky designového myšlení mohou být knihovnami již využívány, i když pod různými názvy nebo procesy, zejména u knihoven, které aktivně spolupracují s uživateli a snaží se reflektovat zájmy a aspirace svých komunit. Knihovny jako insti-

tuce sloužící potřebám studentů by měly sledovat přitažlivost designového myšlení u nové generace uživatelů a zvážit, jak by se tato přitažlivost dala začlenit do výuky, marketingu, programů nebo služeb v knihovnách.

Digitální domorodci

Děti a mladí lidé narození a vyrůstající v digitálním světě (po roce 1980) mohou pracovat, studovat a interagovat velmi odlišným způsobem než „digitální imigranti“ neboli jednotlivci, kteří se narodili jen o generaci dříve. Marc Prensky představil koncepty digitálních domorodců a digitálních imigrantů ve svém článku *Digitální domorodci, digitální imigranti* z roku 2001 v časopise *On the Horizon*. Tvrdí, že nástup nových digitálních technologií změnil mladé lidi natolik zásadně, že „myslí a zpracovávají informace zásadně odlišně od svých předchůdců“, což z nich činí „rodilé mluvčí“ digitálního jazyka počítačů, videoher a internetu. Rozdíly mezi digitálními domorodci a digitálními imigranty se mohou projevat na pracovištích, ve třídách nebo dokonce v rodinách. To může ovlivnit způsob, jakým knihovníci spolupracují mezi sebou navzájem a s veřejností.

Drony

Drony neboli „bezpilotní letouny“ (UAV) se stanou běžnou součástí života a budou se používat ve výzkumu, dopravě a doručování (pro knihovny by mohly drony zajišťovat doručování knih), umělecké produkci, zpravodajství a reportážích, v oblasti vymáhání práva a dohledu a v zábavním průmyslu.

Rozvíjející se dospělost

V návaznosti na práci profesora psychologie Jeffreyho Arneta²⁹ a jeho článek „*Vznikající dospělost: Teorie vývoje od pozdního dospívání do dvacátých let*“ tato teorie považuje období od pozdního dospívání do dvacátých let za období s výraznými psychologickými a behaviorálními charakteristikami, které v bohatších zemích mohou vést k tomu, že jednotlivcům trvá déle, než se odstěhují z domova rodičů, začnou se věnovat kariéře, vstoupí do manželství a budou mít děti (tzv. mama hotel).

Vycházející dospělost a knihovny

Knihovny by také mohly začít uvažovat o programech a službách, které by tuto demografickou skupinu využily, a mohly by si vypůjčit některé nápady ze služeb pro mladé dospělé (videohry, média, sociální sítě) a služeb pro dospělé (kariérní zdroje), aby tuto kategorii oslovily. Knihovny a knihovníci, kteří mají zájem o navazování kontaktů s mladými lidmi ve věku 20 let, mohou těžit ze stávajících vztahů se staršími dospělými, zejména pokud, jak naznačují některé výzkumy, mladší generace prožívající „vycházející dospělost“ stále komunikují se svými rodiči a jsou jimi ovlivňovány.

29 Arnett JJ. Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *Am Psychol.* 2000 May;55(5):469-80. PMID: 10842426.

Rozpoznávání obličejů

Rozpoznávání obličejů je typ biometrické technologie, která využívá statistická měření lidských rysů k digitálnímu určení identity. Ačkoli rozpoznávání obličejů může usnadnit každodenní život, nese s sebou závažné problémy s bezpečností a ochranou soukromí, které by mohly uživatelům způsobovat obavy.

Místo čtenářských průkazů systém rozpoznávání obličejů

V souladu s mnoha obchodními aplikacemi rozpoznávání obličejů by knihovny mohly tuto technologii zvážit jako nástroj pro zjednodušení přístupu do budov, zdrojů a služeb. Na akademických nebo školních kampusech by studenti mohli místo školních průkazů získávat vstup do zařízení prostřednictvím systémů rozpoznávání obličejů. Ve městech a obcích by rozpoznávání obličejů mohlo nahradit tradiční knihovní průkazy, které členům komunity poskytují knihovní akvizice. Někteří předpovídají budoucnost knihoven podobnou současnému čínskému systému, kdy při vstupu čtenáře do knihovny knihovníci okamžitě zjistí veškeré údaje o čtenáři včetně osobních, což odporuje našemu demokratickému smýšlení.

Fandom

Fandom označuje komunitu lidí, kteří jsou pro něco nadšeni, ať už jde o film, kapelu, televizní pořad, knihu nebo sportovní tým. Rostoucí dostupnost médií a sociálních sítí poskytla jednotlivcům více příležitostí k objevování obsahu a následnému snadnějšímu nalezení skupin podobně smýšlejících lidí, se kterými mohou sdílet a vyměňovat si důkazy o svém fandomu (diskuse, psaní, umění atd.). Fandomy zaměřené na *Hru o trůny*, sci-fi, televizní seriály a filmy a série o superhrdinech mohou zvýšit zájem o stolní hry a další nedigitální aktivity, které by knihovny mohly využít při pořádání turnajů či společenských aktivit probíhajících tvář v tvář.

Knihovny a fandom

Díky tomu by se fandom mohl stát důležitým pro knihovny, mohl by navrhovat programy a výuku, zejména tak, aby podporoval propojené učení, které je vysoce sociální, zájmově orientované, praktické a produkčně orientované. Protože fandom podporuje a šíří kulturu „remixů“, může být zajímavým prostorem pro pozorování knihovníků a informačních profesionálů, zejména proto, že mění povahu autorského práva, odvozených a transformačních děl a principu „fair use“. Jako nástroj pro budování komunity a identity mohou fandomy napomoci dalším cílům knihoven stát se centry komunity a zapojení. Fandomy mohou také knihovnám pomoci spojit rozmanité jednotlivce kolem sdílené kultury a/nebo zapojit jednotlivce, kteří se dříve neúčastnili služeb knihovny.

Rychlé a neformální

Fast casual je nový a rostoucí koncept v restauracích rychlého občerstvení (QSR), jako je McDonalds, Burger King nebo KFC, a neformálními restauracemi, jako jsou Denny's, Applebees nebo Chili's. Koncept fast casual zahrnuje charakteristické znaky, jako je obsluha u pultu, menu na míru, čerstvě připravená a kvalitnější jídla a luxusní a příjemné jídelní prostory.

Knihovny rychle a neformálně

Knihovny, které kladou důraz nejen na cenovou dostupnost a hodnotu knihoven, ale také na společenskou a zážitkovou hodnotu knihovních programů a služeb, by mohly popularity konceptu fast casual využít. Rychlé neformální prostředí bude mít zásadní vliv na to, jak uživatelé vnímají dané prostory. Orientuje spotřebitele na aktivnější a společenské prostory, kde mohou vidět lidi, jak „se poflakuji“ a užívají si daný prostor.

Obrácené učení

Obrácené učení – neboli obrácené učebny, invertované učebny nebo obrácená výuka – využívá model, ve kterém si studenti procházejí obsah výuky online prostřednictvím video přednášek a úkoly plní během hodin, kdy společně s učiteli pracují na otázkách a řeší je. Výuka v knihovně, ať už integrovaná do kurzu nebo prezentovaná jako samostatné lekce, může usilovat o zavádění modelů obráceného učení.

Gamifikace

Gamifikace neboli aplikace herních prvků a technik digitálního herního designu v neherním prostředí. Herní učení je hraní her s definovanými výsledky učení, které probíhá ve vzdělávacím a profesním prostředí. Knihovny, uznávané jako prostory pro zájmově motivované učení a samostatné objevování, jsou ideální pro typ učení a objevování podporovaného hrami. Stejně důležité je, že knihovny jako veřejná místa setkávání mohou těžit z výhod společné hry a pomáhat zlepšovat sociální dovednosti hráčů tím, že podporují hru společně, v malých skupinách nebo ve velkých třídách. Gamifikace se těší stále většímu přijetí a uznání.

Haptická technologie

Vzhledem k tomu, že knihovny pracují na zpřístupnění textových nebo obrazových zdrojů širšímu publiku, včetně osob se zrakovým nebo sluchovým postižením, mohly by se haptické technologie stát významnou součástí přístupnosti. Haptické technologie by uživatelé pravděpodobně nosili s sebou do knihovny. Uživatelé mohou stále více očekávat, že jejich knihovní zážitky – vyhledávání, navigace v knihovním prostoru a políčkách nebo dokonce čas strávený čtením – budou integrovat nositelná zařízení s haptickou zpětnou vazbu.

Z dalších trendů vybíráme:

Odolnost neboli „resilience“ zahrnuje přípravy na fyzické, sociální a ekonomické krize, včetně environmentálních katastrof, teroristických útoků nebo ekonomického kolapsu, a rychlé zotavení z nich.

Odpojení od reality se mohou stát důležitějšími, což prospívá jak profesním, tak osobním zkušenostem.

Knihovny jako zóny odpojení

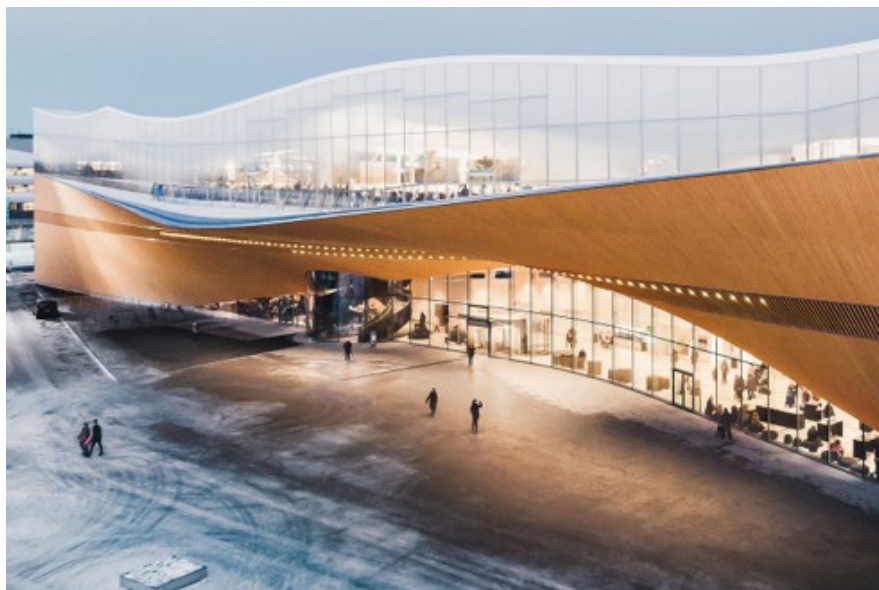
Knihovny mohou těžit z toho, že uživatelé vnímají knihovny jako tichá místa, a propagovat alespoň některá místa ve svých budovách jako místa, kde se lze odpojit a soustředit. Může se jednat o přejmenování z „tichých čtenářských prostor“ na „zóny odpojení“ nebo „digitální únikové prostory“, které těží z jazyka tohoto trendu. Programy a služby, které povzbuzují k tichému zamyšlení nebo omezují používání technologií, se mohou stát novými a populárními, protože kontrastují s převládající každodenní konektivitou. Pracovníci knihoven mohou stále častěji vyhledávat příležitosti k odpojení se od reality, k reflexi nebo tichému soustředění se na konkrétní pracovní činnosti, což může být výzvou v kultuře, která příležitosti k tomuto typu pracovní doby neposkytuje.

Závěr organizace a klasifikace trendů

Mnoho futuristů doporučuje trendy třídit a klasifikovat, a tak lépe porozumět, jak utvářejí náš svět. Metoda klasifikace DEGEST (demografie, ekonomika, vláda, životní prostředí, společnost a technologie) patří mezi nejoblíbenější.

PŘÍKLADY KNIHOVEN BUDOUCNOSTI

Knihovna budoucnosti Helsinská ústřední knihovna Oodi

Obr. 4. Oodi (Zdroj: <https://design.hel.fi/en/design-stories/central-library-oodi/>)

„Jde o to otevřít příležitosti všem, bez ohledu na to, kdo jste a odkud pocházíte.“ — Anna-Maria Soininvaara (současná ředitelka helsinské ústřední knihovny Oodi, která přišla s konceptem knihovny budoucnosti)

Styl vedení: Oodi využívá model sdíleného vedení a samoorganizovaných týmů, které flexibilně reagují na potřeby uživatelů. Služby a provoz v Oodi zajišťují vedoucí týmů, například vedoucí týmu pro partnerství a zákaznické služby, pro obsahové služby nebo pro mediální kulturu ad.

Obr. 5. Oodi – interiér

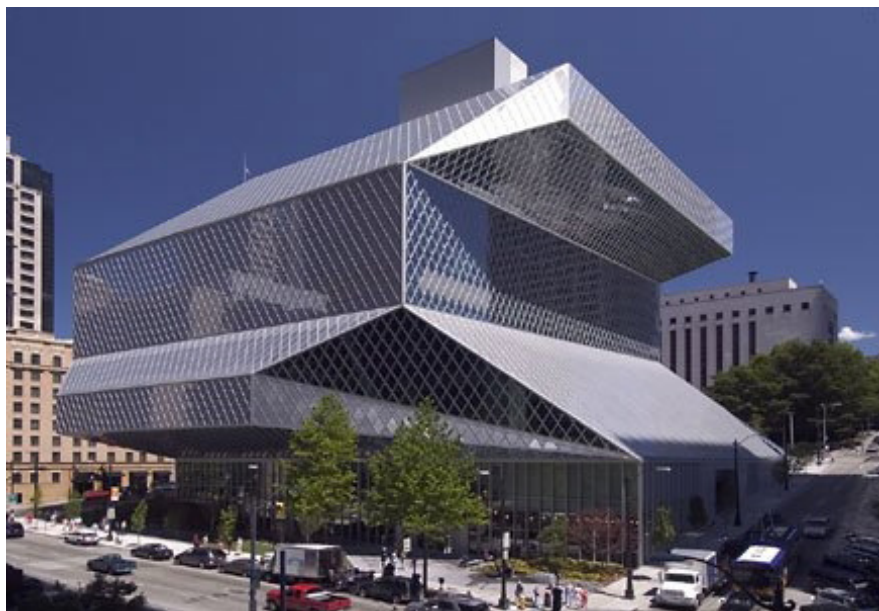
(Zdroj: <https://design.hel.fi/en/design-stories/central-library-oodi/>)

Komunitní centrum bez hranic otevřené pro všechny nabízí Oodi v Helsinkách, která získala přívlastek knihovna budoucnosti³⁰. Samotní Finové označují knihovnu za severský útulný obývací prostor. Smrkové dřevo, barevné koberce, elegantní pohodlné pohovky, křesla v neutrálních barvách a všude přirozené denní nebo večerní měkké světlo. Živé stromy evokují pocit zelené knihovny. Finsko se považuje za nejsečtější zemi světa. Není tedy s podivem, že Finové přikládají knihovnám mimořádný význam. Knihovny nabízejí své služby zdarma a knihovní průkaz vlastní dva milióny Finů (Finsko má 5,6 mil. obyvatel). Oodi je představována jako literární instituce, ale zároveň instituce technologická, hudební, filmová apod. Knihovna je rušné místo a středisko všemožných spontánních aktivit.

Knihovnu navrhlo finské studio ALA Architects. Celá budova má nulovou spotřebu energie, využívá zelenou energii a je plná environmentální prvků. **Co knihovnu nejvíce popularizuje, je nekonvenční a dobře promyšlený program.** Před návrhem knihovny se zkoumalo, jak si knihovnu představují knihovníci a jak veřejnost.

30 FOBEROVÁ, Libuše; FRANĚK, Zdeněk. Ódou na radost je nová knihovna v Helsinkách Oodi, zhmotněná vize knihovny budoucnosti. *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2025, 35(3) [cit. 2025-12-29]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/odou-na-radost-je-nova-knihovna-v-helsinkach-oodi-zhmotnena-vize-knihovny-budoucnosti>

Samotní knihovníci navrhli, aby se minimalizovaly volné výběry na 100 tis. knih, byly zrušeny sklady a prostor poskytnut uživatelům. Vznikl tak krásný kreativní a flexibilní prostor, ve kterém nechybí ani kavárna a restaurace. Denně knihovnu navštíví průměrně 20 tisíc návštěvníků, původní odhad byl 10 tisíc návštěvníků. Návštěvnost předčila nejmělejší očekávání knihovníků. Knihovna působí jako prosklená loď s usazenými mračny na střeše. Má tři části: aktivní přízemí, které navazuje na knižní nebe v nejvyšším patře, a v prostřední části knihovny jsou tvořivé dílny (týmové studovny, nahrávací studia, stříhová studia, foto a video studio, fotografická tiskárna A2, URBAN WORKSHOP – 3D tiskárna, laserová řezačka, páječka, ale např. i šicí stroje aj.). Baldachýn před vstupem do knihovny tvoří zakrytý prostor pro pořádání venkovních kulturních akcí a volně navazuje na náměstí Kansalaistori. Z terasy knihovny je překrásný výhled na město Helsinky. Bohatý kulturní program se odehrává v aktivním přízemí knihovny, součástí je kino REGINA, které je zároveň oficiálním sálem Národního audiovizuálního institutu. Celá knihovna se dělí na hlučné a tiché zóny. Kromě kina nabízejí i filmové divadlo a dětem dětské hřiště LORA. Aktivita knihovny jsou velmi různorodé, od odborných přednášek po nejrušnější koncerty. Každý má možnost si vyzkoušet vybranou profesi, naučit se šít, natočit film, pracovat s fotografiemi, zahrát si počítačové hry, ale i jednoduše navštívit

Obr. 6. The Seattle PL (Zdroj: <https://www.archiweb.cz/b/seattle-public-library>)

kino, divadlo nebo koncert. Zvláštní pozornost je věnována mládeži, které je k dispozici bezpečný prostor, ve kterém se mohou jen tak vyskytovat, pracovat na domácích úkolech a referátech do školy nebo se mohou vzdělávat v programech, které jsou pro ně ušité na míru. Mládež (mladí lidé do 29 let) má k dispozici knihovníky, kteří se jim věnují a tvoří pro ně program během provozní doby knihovny.

V knihovně se pohybují tři roboti Tatu, Patu a Veera – jedná se o jména z finské literatury. Roboti transportují boxy s knihami mezi jednotlivá patra knihovny, umí se vyhnout lidem i nábytku i umístit knihu na regál. Jezdí výtahem a rozváží i vrácené knihy z třídičky fondu. Mobilní aplikace OBOTTI (využívá AI) radí čtenářům, co si přečíst. Jedná se o průvodce knihovnou a světem knih. Čtenáři si mohou vybrat různého robota s předem určenými oblastmi zájmu. Roboti hovoří finsky, švédsky a anglicky. Zajímavé je spojení dětského a dospělého oddělení.

Vše se točí kolem knih a způsobů, jak z nich získat potřebné vědomosti. Knihovna nabízí kreativní prostor s vizí. Samozřejmě uchovává i písemné kulturní dědictví. Knihovna je srdcem města, komunitním centrem pro setkávání Finů, místem, které si zakládá na vzdělávání a čtení. Jsou doslova hybatelem helsinského života. **Knihovna budoucnosti i nadále půjčuje knihy a nabízí knihovnické služby, ale změnila se v komunitní centrum bez hranic otevřené všem.**

The Seattle Public Library

V roce 1998 voliči v Seattlu souhlasili s modernizací systému veřejných knihoven v Seattlu v hodnotě 200 milionů dolarů s názvem „Knihovny pro všechny“. V rámci této iniciativy byla v roce 1999 pověřena společnost Rem Koolhaas/OMA ve spolupráci se seattleskou firmou LMN Architects výstavbou nové budovy knihovny v centru Seattlu. Joshua Ramus byl partnerem zodpovědným za stavbu. Nová knihovna byla otevřena v květnu 2004 a brzy se stala jednou z klíčových budov počátku 21. století.

Budova ztělesňuje zájem Rema Koolhaase o architektonický program: organizaci prostoru podle využití a funkce. Knihovna je uspořádána na pěti platformách, které jsou odvozeny z funkčního diagramu potřeb povrchů pro různé knihovní úkoly a společně tvoří charakteristický tvar budovy. OMA píše: „Úpravou superpozice podlaží v typické americké výškové budově vzniká budova, která je zároveň citlivá (svahy propouštějí neobvyklé množství denního světla tam, kde je to žádoucí), kontextová (každá strana může reagovat odlišně na specifické městské podmínky) a ikonická. Její hranaté fasety tvoří věrohodné vymezení nové modernity Seattlu.“ Jádrem platformy je knižní spirála, která uspořádává a zobrazuje celou knižní sbírku knihovny v souvislém pásu. (Zdroj: <https://architectuul.com/architecture/seattle-public-library>)

Living room je oficiální název 3. patra, obývací pokoj, ve kterém se odehrává život. V tomto patře jsou regály s volným výběrem knih, filmů, časopisů i novin, kavárna (kde si kromě kávy můžete dát i instantní polévku), gauče, stolečky, lampičky, na zemi koberce, dětský koutek i tzv. FriendShop (obchod s propagačními předměty knihovny)³¹.

V Seattlu se rozhodli, že rozšíří přístup a posílí postavení imigrantů a uprchlíků ve společnosti tak, že je naučí novým dovednostem.

Většina dospělých zápasí se složitými životy a povinnostmi. Osvojení si nové dovednosti nebo práce na nové kariéře může být náročné. Pro mnoho imigrantů a uprchlíků stojí v cestě další překážky, jako je například neznalost jazyka a prostředí. Knihovní programy pro dospělé studenty si kladou za cíl odstraňovat bariéry a posilovat lidi, aby dosáhli svých cílů. Ve spolupráci s komunitou jsou budovány bezplatné, přístupné a příjemné kurzy. Dospělí v knihovně spolupracují na rozšiřování svých znalostí a plnění svých snů.

Snižování překážek digitálního přístupu

Partnerství s komunitou je pro činnost knihovny klíčové. Stěžejním partnerem v roce 2024 byla Villa Comunitaria, organizace nabízející programy výuky španělštiny v South Parku. Jelikož imigranti chtějí rozvíjet digitální dovednosti, navrhli nový program Aula Digital en Acción (Digitální učebna v akci). Účastníkům knihovna nabídla bezplatné hlídání dětí během výuky, což ocenily zejména maminky. Kurzy probíhaly dvakrát týdně večer po dobu 13 týdnů. Po absolvování kurzu absolventi obdrželi repasované notebooky, aby své digitální dovednosti mohli rozvíjet i nadále.

Knihovna spolupracuje s Hopelinkem a nabízí obyvatelům Seattlu přístup k programu English for Work. Program je zaměřen na studenty se středně pokročilou až pokročilou znalostí angličtiny, kteří hledají zaměstnání. Kurzy probíhají online i prezenčně. Poradci se mohou setkávat se studenty individuálně mimo vyučování (v roce 2024 to bylo 517 návštěv) a informovat je o hledání práce, pracovních pohovorech a očekáváních. Účastníci prvních kurzů v roce 2024 zastupovali 10 zemí. Program hodnotili jako vysoce efektivní, připravili se na získání zaměstnání a zlepšili se v mluveném projevu. Příprava na pohovor byla pro studenty velmi užitečná. Našli si tak uplatnění podle svých představ. Kurzy jsou financovány Nadací veřejné knihovny v Seattlu.

Jejich heslo zní: „Vaše další dovednost. Naši knihovníci jsou připraveni vám pomoci naučit se další dovednost. Co to bude? Nový jazyk? Nový koníček? Něco pro domácnost nebo do práce? Možnosti jsou nekonečné“³². To v mnohém odpovídá

31 DVOŘÁKOVÁ, Jaroslava. Knihovny amerického severozápadu: Vancouver, Seattle, Portland. *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2025, 33(1) [cit. 2025-12-29]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/knihovny-americkeho-severozapadu-vancouver-seattle-portland>

32 The Seattle Public Library: <https://www.spl.org/>

helsinské knihovně budoucnosti, kde se lidé učí novým dovednostem, zkouší různé profese, aby si mohli vybrat, čemu se chtějí věnovat. Je to praktická výuka v různých laboratořích, formou workshopů a praxí.

Knihovníci vyrážejí do ulic a díky pojízdným knihovnám (bibliobusy) šíří dobrou náladu. Tým mobilních služeb každý měsíc absolvuje desítky zastávek v centrech pro seniory, mateřských školách a dalších zařízeních.

VIZE KNIHOVNY BUDOUCNOSTI OČIMA VYBRANÝCH KNIHOVNÍKŮ A IT SPECIALISTŮ

Doc. Richard Papík, garant studijního programu Knihovnictví na SLU v Opavě

Moderní knihovna dává úžasný vklad znalostí společnosti, znalostní ekonomice a zároveň je ve svých funkcích důležitě a příjemně společenská a poskytuje uživatelům a jejich různým komunitám oporu v přístupu ke kulturnímu dědictví v podobě hybridních fondů, tedy k dokumentům tištěným a digitálním, nabízí jim rozmanité knihovnicko-informační služby, vzdělávání a kreativní prostor pro setkávání.

Mít moderní a svobodnou společnost znamená podporovat knihovny a jejich síť, navštěvovat je fyzicky i z pohodlí domova – vzdáleným přístupem.

Být moderním člověkem 21. století znamená mít rád knihovny a vědět proč: nabízí konkurenční výhodu a zároveň jsou sociální jistotou. Poskytují rovnováhu a sílu vědění a učí uživatele, jak využívat v životě znalosti³³.

Prof. Milan Konvit a jeho tři scénáře vývoje³⁴

Tři scénáře budoucího vývoje knihoven:

1. Knihovny se stanou jakýmsi elitním anglickým klubem

Čtenáři se rozdělí na dvě skupiny, na čtenáře, kteří čtou s porozuměním, tzv. čtenářská elita, a na ostatní, kteří si vystačí s internetem a pokud čtou, tak jen digitálně. Do knihoven by pak chodila jen čtenářská elita a služby knihovny by se designovaly podle ní. Skupina čtenářů tzv. každodenně digitálně připojených tvoří většinu, která se

33 Foberová, Libuše a kol. *Strategický plán MSVK na léta 2024-2027*. [Ostrava]: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, příspěvková organizace, 2024, s. 14. ISBN 978-80-7054-338-2.

34 FOBEROVÁ, Libuše. Budoucnost krajských knihoven. *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2025, 32(2) [cit. 2025-12-29]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/budoucnost-krajskych-knihoven>

domnívá, že knihovnu ke svému životu nepotřebuje. Avšak informace na internetu z velké části produkují knihovníci. V České republice je v knihovnách registrováno necelých 14 % obyvatel, což není mnoho a procento stále mírně klesá. Co v knihovnách statisticky roste, je počet návštěvníků akcí. Knihovny se věnují vzdělávání a nabízejí zajímavé aktivity, mění se v komunitní centra, čímž dokážou zasáhnout větší část populace. Je důležité, aby knihovníci poznávali trendy a nabízenými službami na ně reagovali. Nová role knihoven je pomoci lidem, aby se dokázali orientovat

v digitálním světě a zvládali pracovní i osobní nároky. Krajské knihovny a akademické knihovny jsou rovněž nositelkami pozitivních trendů. Krajské knihovny v rámci regionálních funkcí metodicky vedou knihovny ve svých regionech a významně se podílejí na vzdělávání knihovníků. Krajské knihovny by se měly podílet na knihovnických výzkumech spolu s místními univerzitami. Měly by propagovat důležitost knihoven, jejich přímý vliv na čtenářství a vzdělávání. Knihovny jsou seriózními partnery pro všechny typy škol. Silnou značku knihoven podporuje portál Centrální portál knihoven – Knihovy.cz. Knihovny plní i velmi významnou roli v odstraňování sociální nerovnosti.

2. Knihovny se stanou veřejným prostorem přátelským člověku

Knihovny se budou zajímat o kontexty čtení, nejen o samotné čtení či čtenářskou gramotnost. Bude se jednat o formu kritického myšlení (RWCT: Reading and Writing for Critical Thinking – vzdělávací program Čtením a psaním ke kritickému myšlení) a na ně navazující diskuse a rozhovory. Je to progresivní výuková metoda, jak naučit studenty myslet. Tento scénář se jeví jako nejvíce pravděpodobný. Knihovny se proměňují v komunitní centra a uvědomují si svou roli v oblasti vzdělávání. Věnují se různým cílovým skupinám: žákům, studentům, pedagogům, mládeži, seniorům atd. a tímto směrem designují své služby. I přes mohutný rozvoj digitální komunikace lidé touží spolu hovořit z očí do očí, mít možnost se potkat v kultivovaném prostředí a vést dialog. **Krajské knihovny by tak mohly být lidovými univerzitami komunity.**

3. Knihovny se stanou domy duchů

Jedná se o černý scénář. Internet a digitální svět budou dominovat a lidé nebudou mít potřeby do knihoven chodit. Nebudou knihovny znát. Zanikly klasické telefonní budky, ruší se hudební knihovny, protože si lidé stahují hudbu z internetu. Služ-

bu BIS (bibliograficko-informační služba) nahradil chytrý telefon (smartphone). Knihovny existují od 7. století př. Kr. a budou existovat tak dlouho, dokud budou lidem užitečné. To předpokládá změnit designování knihovnických služeb a důsledně zkoumat analýzu potřeb uživatelů. Sledovat trendy a hledat možnosti, jak lidem a firmám prospět. Jak jim pomáhat v každodenním životě, ať už s osobnostním rozvojem, celoživotním vzděláváním, kariérním růstem, ale i s nejrůznějšími problémy, které souvisí s dnešní dobou. Knihovny svými digitálními službami (vzdálené přístupy do nejrůznějších databází, online registrace z domova apod.) jdou lidem naproti. Ve světě vznikají kompletně digitální veřejné knihovny. Domníváme se, že knihovny by měly být hybridní, nabízet jak klasické služby, tak elektronické.

Není pochyb, že knihovny ztrácejí své dřívější výsadní postavení. Lidé se dnes mohou dostat k obsahu, informacím a knihám různými způsoby. Je potřeba si uvědomit, že dnes vedle sebe existují digitální imigranti (lidé, kteří vyrůstali bez internetu) a digitální domorodci (mladí lidé, kteří se narodili do digitálního světa). Je potřeba zkoumat obě tyto skupiny, protože každá skupina přistupuje jinak k informacím, má svůj styl vzdělávání a jiné požadavky na knihovnu.

Knihovnám nejvíce schází propagace. Společnost musí vědět, že knihovny jsou zde pro ně a mohou jim poskytnout vzdělávání i orientaci v životě. Knihovny musí nabízet kreativní a kulturní prostor, ve kterém se mohou lidé potkávat a smysluplně trávit svůj čas. Je nutné, aby změnu akceptovali knihovníci a zřizovatelé knihoven. Bez podpory všech stran bude budoucnost knihoven nejistá. Vzdělávání knihovníků je klíčové, nesmíme zapomínat, že jádro oboru knihovnictví je důležité, aby profese knihovník, jak ji známe, nezanikla. Knihovny mohou, dokonce musí, preferovat novinky ve svých službách, které zdánlivě nemají s knihovnou nic společného, ale musí dbát na svou podstatu a chránit jádro svého oboru – knihovnictví a informační vědy.

V knihovnách jsou nositelkami trendu významné komerční instituce: OCLC (Online Computer Library Center) a RLG (Research Libraries Group) – neziskové počítačové výzkumné organizace pro knihovny. Společnost ředitelů národních knihoven CENL (Conference of European National Librarians), národní knihovny a akademické knihovny, které určují směr. Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí IFLA (International Federation of Library Associations) je organizace zastupující zájmy uživatelů knihovnických a informačních služeb. IFLA představuje globální pohled na knihovnictví a knihovnickou profesi. Sdružení evropských vědeckých knihoven LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) a další...

Knihovny ztrácejí své výsadní postavení. Rozvoj internetu, přístup k informacím, globalizace vzdělávání, digitalizace, sociální sítě a komerční služby způsobují změny, se kterými se knihovny a knihovníci musejí vyrovnat. Vít Richter³⁵ hovoří

35 RICHTER, Vít. Knihovna – věc veřejná, prezentace zazněla na akci v rámci série veřejných panelových diskusí v krajských městech, Ostrava 11. 4. 2018. (<https://www.svkos.cz/sluzby-pro-knihovny/dokumenty-ke-stazeni>)

o třech trendech/cestách ve vývoji veřejných knihoven: pokračovat a přizpůsobovat tradiční knihovnu s knihami, rozvíjet digitální služby, rozvíjet nové služby pro lidi, kteří jsou každodenně digitální. Správné jsou všechny tři cesty. Knihovny by měly rozvíjet (staro)nové služby pro digitální domorodce (čtenářská a digitální gramotnost, neformální vzdělávání) a vytvářet knihovnu jako komunitní, vzdělávací a kreativní prostor pro setkávání. K tomu, aby se knihovny mohly změnit, potřebují tři základní podmínky: vzdělané lidi v knihovnách, prostor a vybavení a podporu zřizovatele – financování.

Budoucnost knihoven optikou scénářů³⁶

Křovák ze sítě umí číst, ale nejlépe mu jdou nadpisy a SMSky. Křovák ze sítě nepouští síť – v nepřátelském prostředí knihovny by měl potíže s dýcháním. Křovák náhodou narazí na knihu, nelistuje v ní, ale pokouší se na další stranu dostat klikáním. Když to nefunguje, ztrácí o knihu zájem. Nehledá zážitek ze čtení, ale zážitek s velikým Z. Zážitek bez ohledu na místo, čas, a samozřejmě přes síť.

Scénář „Strašidla“ reprezentuje situaci, kdy dochází k rozporu mezi podobou a ambicemi státu a převládající kulturou. Stát je silný, má dostatek peněz pro podporu knihoven. Knihovny jsou pro stát prioritou, ale jsou prázdné, protože **lidé kultury peněz je nepotřebují**. Jednotlivci, kteří omylem zabloudí do knihovny, tam chodí jako strašidlo mezi regály. Pro knihovny je to noční můra, kterou není zapotřebí dále rozvádět.

Na opačném pólu se nachází scénář **ideální ideál**. Knihovny jsou státem hýčkány a jsou obleženy četby chtivými čtenáři. Škoda jen, že je to sen.

Blíže realitě je scénář klub 62+. Stát je, jak to vidíme i dnes, slabý, a knihovnictví je nejen na periferii jeho zájmu, ale ještě dál, kam oko státního byrokrata nedohlédne. **Stále sice existují skalní čtenáři – z řad seniorů**, kteří jsou v knihovně jako doma a věnují se rituálu čtení. Jsou to elitní čtenáři, elita však nikdy nebyla moc početná a navíc se časem stále zmenšuje.

Knihovna budoucnosti tak bude průsečíkem reálného veřejného prostoru a virtuálního informačního prostoru pro vzdělávání, zábavu, osvětu atd.

„Návštěvníkem“ knihovny bude tradiční čtenář, ale také člen komunity, anebo křovák – zbloudilec, který nebude vědět, co může od knihovny očekávat.

Rozdíl mezi tradiční a digitální knihovnou nebude spočívat jen v jejich poslání, ale i v postupech uspokojování potřeb zájemce.

Tradiční knihovny staví na standardech, organizování a pořádku, digitálním knihovnám vyrůstajícím na podhoubí webu je bližší volnost a svým způsobem i chaos. Procesy v tradiční knihovně mají v sobě zakomponovaný i lidský činitel, procesy v digitální knihovně jsou prováděny zejména softwarovými roboty.

36 KONVIT, Milan. Budoucnost knihoven optikou scénářů. *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2025, 29(4) [cit. 2025-12-29]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/budoucnost-knihoven-optikou-scenaru>

Prof. Dušan Katuščák – dlouholetý ředitel SNK v Martině, vysokoškolský pedagog SLU v Opavě, bibliograf, vizionář...

Aké budú knižnice budúcnosti? To je „otázka za milión...“. Knižnice, ako jeden z druhov informačných inštitúcií, sú jedným z dôležitých znakov ľudskej civilizácie. Knižnice, na jednej strane, majú svoj imanentný historický vývoj napĺňania svojich kultúrnych, informačných, vzdelávacích a sociálnych funkcií, ako aj vlastných metód a foriem práce. Na druhej strane, podmienkou ich existencie sú konkrétne geopolitické podmienky. Knižnice fungujú výlučne v ľudskej spoločnosti. Knižnice sú tam, kde žijú ľudia,

tam, kde je život. Budúcnosť našich knižníc vidíme v jedinečnej európskej civilizácii, ktorá sa stane stabilnou a spoľahlivou zárukou demokracie a slobodného sveta. Knižnice vykonávajú a budú aj naďalej vykonávať vedeckú, odbornú a praktickú činnosť primárne zameranú na služby sprístupnenia a využívania informačných zdrojov pre všetkých. Budúcnosť knižníc a knihovníctva vidíme aj naďalej ako verejnú informačnú službu, ktorá sa bude rozvíjať v kontexte knižničnej a informačnej vedy a ktorá musí reagovať na vznik nových informačných zdrojov a na nové nároky ľudí, používateľov, klientov. Knižnice a knihovníctvo a jeho niektoré kľúčové disciplíny, ako napríklad bibliografia, dokumentácia a informačný prieskum sa v minulosti, najmä však za obdobie novoveku a dvadsiateho storočia, etablovali ako jedinečné, dôveryhodné a spoľahlivé inštitúcie a systémy, ktoré sú založené na zaznamenaných informáciách a poznatkoch.

Pri úvahách o budúcnosti knižníc v novom štvrtstoročí v Európe dozaista musíme vychádzať z podobností a odlišností knižníc v jednotlivých európskych krajinách, ktoré sú dané spoločensko-politickými, ekonomickými a kultúrnymi a technologickými podmienkami a možnosťami rozvoja. V relatívne iných podmienkach pôsobia knižnice v severských krajinách, v krajinách starej Európy, v krajinách Balkánu a v krajinách strednej a východnej Európy. V niektorých krajinách knižnice prekvitajú, v niektorých bojujú o svoju existenciu, v niektorých zanikajú.

Napriek všetkým špecifikám budú však najmä naše knižnice čeliť globálnym výzvam a hrozbám, ktoré predstavuje zánik relatívnych istôt a tendencií o zavedenie

nového svetového poriadku sprevádzaného ignorovaním medzinárodného práva, rozmachom imperiálnych ambícií autoritatívnych režimov, extrémizmu, obmedzovaním občianskych práv a slobôd, ako aj zvyšovaním vplyvu oligarchov a štátom organizovanú korupciu. Takový typ spoločnosti sa vyznačuje ignorovaním vzdelania, vedy a kultúry a často aj nekompetentnosťou riadenia, politizáciou a zánikom inštitúcií.

Tieto vonkajšie faktory budú v rozhodujúcej miere vplývať na financovanie a vzťah zriaďovateľov ku knižniciam, ktoré slúžili a majú slúžiť ako základné inštitúcie slobodnej demokratickej spoločnosti. Na mikroúrovni bude naďalej prebiehať zápas medzi tradicionalistami a inovátormi o identitu knižníc a technologické výzvy. Možno očakávať, že knižnice sa menej budú zaoberať samy sebou a budú sa viac usilovať o to, aby dokázali službami svoju užitočnosť a aby poskytovali tradičné a nové služby pre svoje komunity. Dôraz bude pravdepodobne na službách pre komunity, ako aj na informačných službách a v rastúcej miere na vzdelávacích službách, pokiaľ ide o vzdelávanie v oblasti informačnej a digitálnej gramotnosti, akademickej integrity a gramotnosti umelej inteligencie. Pritom aj tie najnižšie postavené obecné knižnice a ich používatelia nebudú diskriminovaní a budú mať rovnaký prístup k informačným zdrojom ako používatelia veľkých knižníc a systémov.

Za takmer šesťdesiat rokov aktívnej práce v odbore som sa stretol s desiatkami veľkolepých, sympatických a ambiciózných koncepcií, stratégií, plánov, projektov. Niektoré som dokonca sám inicioval a podľa možností aj realizoval. Skúsenosti ukazujú, že budúcnosť knižníc v strednodobej a dlhodobej perspektíve u nás budú limitovať tieto faktory:

1. kultúrno-civilizačná úroveň politických reprezentácií a zriaďovateľov knižníc;
2. vzdelávanie, inovácie a poznávanie najlepších riešení, trendov, technológií, a praxe;
3. rigidnosť knižníc a knihovníkov (nepružnosť, skostnatelosť, strnulosť) a „tradicionalizmus“ vedúci ku odbornému zaostávaniu a vyvolávajúcemu nezájum o knižnice;
4. fragmentácia systémov a služieb, ktorá vedie k neschopnosti konkurovať globálnym systémom a službám; nedostatočná koncentrácia síl a prostriedkov na priority;
5. nové formy a metódy dôveryhodných centralizovaných služieb s využívaním všetkých druhov analógových a digitálnych informačných zdrojov pre všetkých.

Mgr. Marek Timko, Ph.D. – vysokoškolský pedagog SLU v Opavě, knihovník/katalogizátor MSVK

Otázka na vizi knihoven budoucnosti je pro mě dobrodružná hlavně ze dvou důvodů. Prvním důvodem je časové nevymezení, druhým důvodem je pro mě jistá bláhovost, samolibost i naivní víra v realizaci lidských vizí, projekcí a přání. Ale popořadě! Dobrodružnost budoucnosti je v té vizi v jisté neurčitosti a nekonkrétnosti časového vymezení. Ptáme se na blízkou budoucnost, řekněme na to, co se odehraje, resp. může odehrát v následujících 5 letech? Nebo na „střední“ časové vymezení, řekněme toho, co bude za 50 let? Nebo si představíme hodně vzdálenou budoucnost, tak například za 30 000 let? Asi nejjednodušší odpověď mi vyvstá-

vá u toho nejdelšího časového vymezení, jelikož můžu odpovědět zcela upřímným a zcela poctivým jednoslovným způsobem: „Nevím.“ Nevím, jestli na povrchu Země (ale proč se vlastně omezovat jenom povrchem!?) budou žít nějakí lidé, nevím ani to, jestli ještě bude existovat lidská civilizace a pokud ano, jestli ještě bude na gramotné úrovni. Pokud bych si vybral k pokusu o odpověď tu „středně“ vzdálenou budoucnost, tak vlastně také nevím, i když předpokládám, že v příštích 50 letech bude umělá inteligence součástí nejenom běžného života většiny lidí technicky vyspělého světa, ale že bude i součástí jejich těl. Tady to s potřebou a využíváním veřejných knihoven tipuji tak 50 na 50.

I když se ze sentimentálních důvodů přikláním spíše k možnosti, že i za těch 50 let budou lidé chodit do knihovny rádi, a to i kdyby ty důvody byly úplně jiné, než jsou dnes. Pokud bych měl odpovědět na otázku, jaká je má vize knihovny v rámci krátkodobé budoucnosti (pro příštích 5 let), tak je má představa konkrétnější, vychází z mé uživatelské i profesní zkušenosti a moc bych na té představě neměnil.

Přál bych si, aby byly knihovny pořád otevřeným místem pro všechny návštěvníky bez rozdílů, aby si mohli uživatelé v knihovnách pořád číst (ať už tištěné dokumenty, či digitální obsah), aby byly knihovny pořád oblíbeným místem pro neformální vzdělávání všech věkových či sociálních kategorií, aby byly prostřednictvím knihovnic a knihovníků místem nejenom inspirací, ale i prostorem pro sdílení lidských zkušeností a běžných lidských příběhů a tím rozvíjeli nejenom poznání na kognitivní úrovni (např. v trénování kritického myšlení či paměti), ale aby i rozví-

jely nejružnější podoby emocionality, solidarity a sounáležitosti, a to nejenom mezi uživateli v rámci města, kraje, či země, ale aby se spoluúčast na existenci rozšířila na celé bytí a nabyla tak minimálně celoplanetárních rozměrů. Jen tak možná budeme schopni zvládnout krize, které ohrožují naši další existenci, a tedy i smysl existence samotných knihoven.

Jak je zřejmé z mých formulací, i moje vize do (do krátkodobé) budoucnosti knihoven je z velké části jenom projekcí mých přání a jen samotná budoucnost ukáže, nakolik byla tato přání jenom čistě má, soukromá. Bláhovost, ale i jistou absurdní humornost jakýchkoliv, ale zejména těch dlouhodobých, vizí budoucnosti – a to i těch „vědecky“, „statisticky“ či obecněji „futurologicky“ podepřených – lze dobře vidět, když namíříme pohled na naši minulost. Stačí si srovnat představy lidí konce 19. století o tom, jak bude vypadat století 20. či 21., a hned jasně vidíme, že téměř nic se z těch původních vizí nestalo skutečností, že současnost nabízí něco zcela jiného, v minulosti nepředvídatelného a nepředstavitelného, a to jak ve svých pozitivních, tak i ve svých negativních projevech.

Naši nejběžnější a nejpřirozenější reakcí na tyto představy lidí minulosti je pobavený – a někdy i poučený – úsměv. Titul jedné mé oblíbené knihy, společně napsané filosofem Karlem R. Popperem a etologem Konradem Lorenzem, zní Budoucnost je otevřená. Tak bych se přimlouval za to, abychom si ani tu vizi budoucnosti knihoven moc nezavírali příliš konkrétními představami o tom, co a jak bude. Jsem přesvědčen, že důležitou charakteristikou budoucnosti je i to, že je překvapující... Nechme se tedy překvapit knihovnami budoucnosti!

Ing. Miroslav Prokel – vedoucí oddělení IT, digitalizace, vědy a inovací MSVK

Knihovny budou i nadále pod tlakem technologických i společenských změn: umělá inteligence se stane běžnou vrstvou vyhledávání, překladů i tvorby obsahu a výrazně zvýší objem informací v oběhu. Zároveň poroste krize důvěry (deepfaky, propaganda, bubliny), koncentrace digitální moci na několik platform a napětí mezi pohodlím služeb a ochranou soukromí. Významné budou také právní a licenční limity digitálního obsahu, tlak na intelektuální svobodu, ekonomika digitálních služeb, udržitelnost provozu a přetr-

vávající nerovnosti v přístupu, které se budou stále více týkat dovedností a orientace, nejen připojení.

V takovém prostředí se knihovny budou profilovat v několika realistických rolích: jako Civic Trust Hub (centrum důvěry, ověřování a vzdělávání), jako Knowledge Infrastructure Provider (páteřní infrastruktura metadat, identity, uchování a standardů) a jako Learning & Community Studio (prostor pro učení, tvorbu, komunitu a lokální paměť). Nosným tématem bude práce s kvalitou informací: nárůst AI-generovaného obsahu přinese více informačního „šumu“ a věrohodně vypadajících chyb, proto bude potřeba důsledně oddělovat interpretaci od důkazu, systematicky zdrojovat, ověřovat a transparentně sdělovat nejistotu i původ obsahu.

Klíčové oblasti rozvoje budou zahrnovat důvěru a „informační forenziku“ pro veřejnost, posun objevování znalostí od katalogu k asistenci pro porozumění, propojitelnost knihovny jako platformy, data a metadata jako infrastrukturu, digitální suverenitu a dlouhodobé uchování i promyšlené využití fyzického prostoru (tiché jádro a živé okraje). Vedle toho poroste význam bezpečnosti a soukromí jako součástí značky knihoven, stejně jako řízení a etiky digitálních služeb (včetně AI governance, auditovatelnosti a řízení rizik). Nezbytnou podmínkou bude rozvoj kompetencí a změnové řízení, aby nové služby byly dlouhodobě udržitelné a škálovatelné.

IT rámec (technologická transformace knihoven)

Knihovna budoucnosti se z IT hlediska transformuje z provozovatele katalogu na datově řízenou platformu informačních služeb. Fond zůstává jádrem, ale rozhodujícím předpokladem se stává datová vrstva: strukturovaná, propojitelná a strojově čitelná data včetně informací o původu, verzích a kvalitě. Informační systémy knihoven budou navrženy jako modulární, API-orientované a cloudově či hybridně škálovatelné služby, které umožní sjednocený přístup k fyzickým i digitálním zdrojům napříč institucemi. Vyhledávání se posune od syntaktického dotazu k sémantickému porozumění, kde systém pracuje s kontextem, tématem a uživatelským záměrem, nikoli pouze s bibliografickým záznamem.

Základní směry, kam budou směřovat knihovny (výhled)

- AI všude: umělá inteligence bude běžnou součástí vyhledávání, překladů i tvorby textů, obrazů a videí.
- Krize důvěry v informace: deepfaky, propaganda, personalizované bubliny a placené „pravdy“.
- Koncentrace digitální moci: několik platform bude ovládat distribuci obsahu i pravidla přístupu.
- Právní a licenční omezení digitálního obsahu: autorské právo, licenční modely a podmínky e-vypůjček budou určovat, co lze zpřístupnit a za jakých podmínek.
- Tlak na obsah a intelektuální svobodu: spory o „přijatelnost“ témat mohou zasahovat fondy, služby i vzdělávací aktivity.

- Soukromí vs. personalizace: uživatelé budou chtít pohodlí, ale ne sledování.
- Digital-first vzdělávání a rekvalifikace: učení bude celoživotní režim, ne jednorázová etapa.
- Ekonomický tlak na digitální služby: porostou náklady na licence, bezpečnost, data, infrastrukturu i odborné kompetence.
- Klima, energie a udržitelnost: provoz budov i datových center bude pod větším dohledem.
- Nerovnost v přístupu: digitální propast nebude jen o připojení, ale hlavně o dovednostech a orientaci.

Poznámka k dopadům AI na kvalitu informací: Nárůst AI-generovaného obsahu zvýší objem informačního „šumu“ a urychlí šíření chyb, které budou často působit věrohodně. Současně AI zlepší dostupnost informací (přístupnost, jazyková podpora, rychlé zarámování tématu), ale bude nutné důsledně oddělovat „pomoc s porozuměním“ od „důkazu“. Z toho vyplývá potřeba posílit standardy zdrojování, ověřování a transparentního sdělování původu a povahy obsahu (včetně syntetických prvků).

Realistické modely knihovny

- Civic Trust Hub: centrum důvěry – ověřování, vzdělávání, bezpečný přístup.
- Knowledge Infrastructure Provider: páteří infrastruktura metadat, identity, uchování a standardů.
- Learning & Community Studio: místo pro učení, tvorbu, komunitu, kulturu a lokální pamět.

Oblasti, které definují knihovnu budoucnosti

Knihovna jako garant důvěry (neutrální, prokazatelná, auditovatelná)

- Standardem bude zdrojování, ověřování a srozumitelné vysvětlování nejistoty.
- Součástí služeb může být „informační forenzika“ pro veřejnost (rozpoznání manipulace, dohledání původu obsahu).
- Poroste význam práce s proveniencí a kontextem a důsledné rozlišení mezi interpretací a důkazem.

Objevování znalostí: od katalogu k „asistentovi pro smysl“

- Vyhledávání se posune od „najdi dokument“ k „pomoz mi pochopit“ (záměr, kontext, úroveň znalostí).
- Knihovní AI podpoří řešerše, srovnání argumentů, mapy tématu a citace, včetně vysvětlení relevance.
- Důležitá bude transparentnost doporučení a omezení obchodních motivací ovlivňovat výsledky.

Propojitelnost: knihovna jako platforma (API ekosystém)

- Standardem se stane otevřená integrace se školami, výzkumem, kulturními institucemi a státem.
- Knihovna bude ekosystém služeb: identity, přístupová práva, vyhledávací vrstva (discovery), uchování, analytika.

Data a metadata jako infrastruktura společnosti

- Metadata se posunou od „popisu dokumentu“ k modelu vztahů a kontextu (verze, vazby, citovanost, návaznosti).
- Knihovny budou spravovat znalostní grafy a vrstvy důvěryhodnosti (autority, provenience, kvalita dat).

Digitální suverenita a dlouhodobé uchování

- „Trvale dostupné“ bude znamenat nezávislost na dodavateli, formátu, licenci i krátkodobých trendech.
- Poroste význam webových archivů, vědeckých dat, digitální kultury a lokální paměti, včetně uchování AI artefaktů.

Prostor knihovny: tiché jádro a živé okraje

- Knihovna bude současně bezpečný prostor pro soustředění a zázemí pro tvorbu (media lab, makerspace, data lab).
- Důležitá bude „mentální ergonomie“: zóny bez rušení, bez reklamních obrazovek a bez nátlaku na výkon.

Vzdělávání pro orientaci v digitálním světě

- Knihovna posílí roli praktického vzdělávacího centra (kritické myšlení, práce s AI, mediální gramotnost, kyberhygiena).
- Výuka bude scénářová a použitelná: „mám problém → umím si pomoci“.

Bezpečnost a soukromí jako součást značky

- Knihovny budou provozovat bezpečné systémy (identity, historie přístupů, digitální fondy).
- Soukromí se stane konkurenční výhodou: možnost pracovat i s citlivými tématy bez následného sledování a profilace.

Řízení a etika digitálních služeb (AI governance)

- Knihovny zavedou pravidla pro používání AI a digitálních nástrojů: transparentnost, odpovědnost, řízení rizik, auditovatelnost.
- Důraz bude na dokumentaci postupů, reprodukovatelnost rozhodnutí a minimalizaci nežádoucích vlivů (zkreslení, nejasný původ dat, nepřiměřená personalizace).

Kompetence a změnové řízení

- Transformace bude vyžadovat nové role a dovednosti (data a metadata, ověřování, bezpečnost, vzdělávání, provoz služeb).
- Klíčové bude systematické vzdělávání, metodiky práce a řízení změny tak, aby služby byly dlouhodobě udržitelné a škálovatelné.

RNDr. Zdeněk Franěk, Ph.D. – vysokoškolský pedagog SLU v Opavě a IT specialista MSVK

Vize ve společenských a sociálních vědách jsou často velmi nepředvídatelné a čas od času přinášejí různá „překvapení“. Stačí se podívat na naši generaci, která zažila rozšíření televize do všech domácností, příchod osobních počítačů a notebooků dostupných prakticky každému a následně i masové rozšíření mobilních telefonů, které prošly rychlým vývojem směrem k dnešní „inteligentní“ podobě. A nyní jsme svědky dalšího zásadního posunu v oblasti informačních technologií – nástupu umělé inteligence (AI).

Všechny tyto technologické změny výrazně ovlivnily způsob, jakým využíváme klasické knihovny. Pokusil jsem se proto zachytit pohled na jejich budoucí funkce z perspektivy jednotlivých sociologických generací rozdělených podle věkových skupin. K této predikci jsem využil i nástroje umělé inteligence.

Moderní knihovny se musí dynamicky přizpůsobovat potřebám různých generací, které se od sebe zásadně liší způsobem práce s informacemi, úrovní technologické gramotnosti i očekáváními od veřejných služeb.

Generace Baby Boomers a starší uživatelé (narození cca 1946–1964) přicházejí do knihoven především za tradičními službami – tištěnými knihami, klidným studijním prostředím a osobním kontaktem s knihovníkem. Pro tuto skupinu je klíčové zachovat přehlednou orientaci, pohodlný prostor a nabídku společenských i vzdělávacích akcí, které podporují celoživotní učení a sociální vazby.

Generace X a Y (Millennials) (narození cca 1965–1996) vnímají knihovny jako multifunkční centra. Očekávají možnost kombinovat práci s digitálními zdroji, online katalogy, e-knihami a databázemi. Pro ně se knihovna stává komunitním prostorem – místem pro coworking, workshopy, přednášky i kulturní setkávání. Důležitá je pro ně flexibilita, kvalitní Wi-Fi, moderní vybavení a dostupnost služeb na dálku.

Generace Z (narození cca 1997–2012) již vyrůstá v prostředí rychlého internetu, chytrých zařízení a multimédií. Od knihoven očekává interaktivitu, digitální gramotnost a možnost tvořit – například v makerspace dílnách, mediálních studiích nebo herních a virtuálních zónách. Knihovny mohou této generaci nabídnout prostor, kde se propojuje kreativita, technologie a vzdělávání.

Generace Alpha (narození cca od 2013), která teprve vyrůstá, bude pravděpodobně nejvíce orientovaná na personalizované digitální služby, umělou inteligenci a zážitkové formy vzdělávání. Vize knihoven pro tuto generaci zahrnuje inteligentní

vyhledávací a doporučující systémy, rozšířenou realitu v práci s informacemi, interaktivní vzdělávací prvky a velký důraz na rozvoj kritického myšlení.

Budoucí knihovna tak stojí před výzvou propojit tradiční hodnoty se světem digitálních technologií a stát se skutečně otevřeným, inkluzivním a hybridním prostorem pro všechny generace. Vytvoření prostředí, které respektuje rozdílné potřeby uživatelů, je klíčem k tomu, aby knihovny zůstaly významným centrem vzdělávání, kultury a komunitní spolupráce i v dalších dekadách.

Mgr. Petra Ševčíková – krajská metodička MSVK

Regionální funkce knihoven jsou významným nástrojem podpory knihoven. Jejich zajištění bude i nadále do jisté míry ovlivňovat stabilita a navyšování krajských rozpočtů. Kvalita poskytovaných služeb se však bude odvíjet od podpory profesního rozvoje metodických pracovníků, efektivní komunikace mezi zřizovateli knihoven, jejich pracovníky a pověřenými knihovnami nebo nastavení kvalitních služeb se zohledňováním společenských trendů. Zejména v malých obcích může metodické působení a pomoc v knihovnách přispět ke komunitnímu a společenskému rozvoji.

Mgr. Radka Krejčí – krajská metodička MSVK

Úkolem a budoucností knihoven je být průvodci svým uživatelům v dnešní době. Regionální funkce knihoven jsou založeny na pomoci velkých knihoven těm menším tak, aby uživatelé ve všech koutech kraje dostali stejně kvalitní a moderní služby. Knihovny všech velikostí tedy musí sledovat trendy a být připraveny vést uživatele v digitálním chaosu a pomoci jim při orientaci ve složité informační společnosti.

Mgr. Dagmar Staňová – vedoucí oddělení doplňování a zpracování knihovního fondu MSVK, vysokoškolská pedagožka SLU v Opavě: vize katalogizátora

Když se řekne knihovna budoucnosti, laik si představí hologram a virtuální prostory. Sci-fi vize budoucnosti knihoven pro laiky má tyto obrysy. Čtenář vejde, pomyslí na knihu a neuronové rozhraní mu ji promítne do podvědomí.

Moje představa se netýká technologií, ale je o budoucnosti a smyslu odborné knihovnické práce.

My, co pamatujeme éru lístkových katalogů, se jen potutelně usmíváme. I v digitálním světě bude potřeba orientovat se v metadatech. Bez kvalitního zpracování, autorit a věcného popisu vám AI nabídne místo odborné monografie o jaderné fyzice recepty z mikrovlnky, protože u obou figuruje „záření“ a „čas“.

Stále bude potřeba pohlídat, aby informace byly dohledatelné, srozumitelné a vědecky podložené. Katalogizátor by měl i v době AI zůstat zkušeným navigátorem a garantem relevance.

Čím více informací na nás digitální svět chrlí, tím důležitější bude práce v pozadí. Bez katalogizátorů je totiž internet jen obrovský prostor informací, ve kterém najdete všechno, ale nikdy nevíte, jestli je to pravda a komu to patří.

Mgr. Pavlína Szöke – vedoucí oddělení knihovních a informačních služeb MSVK

Knihovny současnosti chápeme jako něco více než jen regály s knihami. Jiné to nebude ani v budoucnosti. Za léta praxe v krajské knihovně jsem byla svědkem mnoha změn, ale jedna věc zůstává neměnná: knihovna je srdcem vzdělanosti.

Pokud se však chceme dívat do budoucnosti, musíme knihovnu vnímat jako dynamický organismus, který reaguje na potřeby společnosti 21. století. Budoucnost knihoven nespočívá v tichu, ale v dialogu. Stáváme se „třetím místem“ – prostorem mezi domovem a prací, kde se lidé cítí bezpečně a vítáni. Knihovna je už dnes jedním z posledních nekomerčních prostorů, kde můžeme trávit svůj čas.

Jsmo unikátní platformou, která vytváří mezigenerační most, kde se u jednoho stolu setkávají senioři předávající životní moudrost a mládež přinášející technologický rozhled. Toto předávání informací napříč generacemi je klíčem k sociální soudržnosti.

Právě proto vize knihoven stojí na lidech. Knihovna budoucnosti musí umět oslovit široké spektrum uživatelů: od komunit přes odborníky až po děti a mládež. Knihovna zároveň zůstává garantem ověřených informací v době „informačního smogu“. Naši pracovníci nejsou jen zprostředkovatelé výpůjčky knih, ale zejména informační kurátoři.

Často slyšíme otázku, zda elektronické zdroje nahradí papír. Odpověď zní: ne, doplňují se. Vůně papíru a rituál listování mají nenahraditelnou psychologickou a estetickou hodnotu. Klasická kniha zůstává symbolem hloubkového soustředění. Budoucnost je v digitální dostupnosti. E-knihy, odborné databáze a audioarchivy umožňují přístup k informacím odkudkoliv a kdykoliv. Naším úkolem je naučit čtenáře v tomto digitálním oceánu efektivně se orientovat.

Knihovnu budoucnosti vnímám jako harmonii mezi tradicí a inovací. Zůstáváme strážci kulturního dědictví, ale zároveň se otevíráme moderním technologiím a především lidem. Knihovna budoucnosti není budovou plnou knih, ale komunitou lidí, kteří sdílejí vědomosti.

Mgr. Monika Oravová – zástupkyně ředitelky, projektová pracovnice a trenérka paměti MSVK

Knihovna budoucnosti je bezpečné a přívětivé místo, kde se každý cítí vítán. Její prostory podporují klidné soustředění i kreativní týmovou práci, a jsou tak vhodné pro individuální studium, projektové aktivity i komunitní setkávání. Prostředí je navrženo tak, aby inspirovalo k práci a učení, zároveň však poskytuje útulné zázemí pro odpočinek a relaxaci.

Knihovna nabízí otevřený přístup k širokému spektru zdrojů – od tištěných knih přes e-knihy, databáze a multimediální materiály až po digitalizované sbírky, přičemž pokrývá rozmanitá témata a obory. Moderní technologie a digitalizace usnadňují vyhledávání informací, práci s daty a zpřístupňování obsahu novými, atraktivními způsoby. Knihovníci přitom hrají klíčovou roli jako průvodci a poradci, pomáhají návštěvníkům orientovat se v množství zdrojů, doporučují vhodné materiály a podporují rozvoj dovedností potřebných pro efektivní práci s informacemi.

Kromě individuálního vzdělávání podporuje knihovna komunitní život prostřednictvím workshopů, přednášek a interaktivních programů pro různé věkové

a zájmové skupiny. Je to místo, kde se vzdělávání propojuje s osobním rozvojem a sdílením zkušeností a kde si každý může odnést nové podněty a inspiraci.

Ing. Andrea Szczypková – vedoucí oddělení edukace a metodické podpory MSVK

Knihovna budoucnosti není tichým skladištěm knih, ale moderním, příjemným, útulným, bezpečným a užitečným prostorem, kam se lidé přirozeně vracejí. Prostorem, který už při vstupu dává pocit klidu a otevřenosti. Příjemně barevné kombinace lahodí oku a myslí, živé rostliny dodávají prostoru určitou dynamiku a pohodlná křesílka zvou k zastavení. Knihovna přestává být místem „na chvíli“, ale stává se místem, kde lze bez spěchu být.

Je to prostor pro všechny generace a cílové skupiny. Pro děti, studenty, pracující, seniory i ty, kteří si jen potřebují na chvíli odpočinout. Knihovna funguje i jako komunitní centrum, kam lze kdykoli přijít jen na kávu, sednout si do křesla, dívat se do zeleně, vzít si knihu z volného výběru a v tichu ji číst. Někdo vnímá příjemnou hudbu, jiný sleduje mumraj lidí kolem sebe. A to vše bez tlaku – když člověk nemá chuť přijít za vzděláváním, kulturou, inovací nebo kreativitou, nemusí. I pouhá přítomnost má svou hodnotu.

I v okamžiku, kdy člověk jen nečinně sedí a odpočívá, má pocit, že je v centru dění a vědění. Knihovna nabízí přístup k obrovskému množství literatury všeho druhu: od pohádek a beletrie až po vysoce odborné publikace a databáze, nabízí bohatý kulturní, kreativní a edukativní program, nabízí moderní technické a technologické vybavení. A když někdo hledá související informace, nemusí na to být sám – pomoc je vždy nablízku. Obklopují ho lidé, kteří jsou otevření, vstřícní a vždy připraveni pomoci, poradit nebo nasměrovat.

Knihovna budoucnosti v sobě přirozeně spojuje ruch i klid. Nabízí zázemí pro setkávání s přáteli i místa pro hluboké soustředění a objevování. Pokud člověk nemá vlastní techniku, moderní technologie a další specifické vybavení, najde ji zde – kdekoli a kdykoli. Přístup k informacím a vzdělávání není omezen.

Člověk nemá pocit uzavření, ale otevřenosti a svobody. Knihovna umožňuje rozvíjet kreativitu, myšlení, vzdělanost i vztahy. Je místem, kde lze růst, ale také jen být. A právě v tom spočívá její budoucnost – v lidskosti, dostupnosti a pocitu, že sem patříme.

Mgr. Miroslava Sabelová – vedoucí Obvodu 2 Knihovna města Ostravy

Knihovna budoucnosti? Jaká bude? Jakou bychom ji chtěli mít? Přiznám se, že po položení těchto otázek jsem se chystala obrátit na umělou inteligenci, ať mi pomůže a něco smysluplného „vytvoří“.

Bylo by to asi jednodušší, bylo by to určitě rychlejší. Ale opravdu je toto naše budoucnost? Jediná budoucnost? Určitě ne.

Pořád věřím v lidskou zvědavost a zvědavost. Věřím v sílu lidských emocí a jejich sdílení. Ctím lidskou imaginaci a inspirativnost. Člověk je tvor společenský a potřebuje místa, ve kterých se cítí bezpečně, kde je mu dobře, kde se cítí vítán.

Zdá se mi, že knihovna budoucnosti může plnit vše. Poskytovat rychle ověřené a relevantní informace. Doplnovat informace do řetězců vědění, jednoduše a na míru každému, ať je to školák, vědec, senior. Nabízet bezpečný prostor ke studiu i četbě. Nabízet možnost odreagování, prostor pro zábavu, koníčky, hru.

Knihovna budoucnosti bude taková, jakou si ji vytvoříme. Pokud si politici uvědomí, jak silný nástroj pro rozvoj demokracie a dostupnost informací knihovna je, může to být příležitost i ohrožení. Snad to bude ta první možnost a knihovny budou nové, rozlehlé, rozzářené a útulné, inovativní i tradiční. Mohou být plné technologií a techniky, která nám život zjednoduší. Abychom měli více času na čtení příběhů či poezie, na rozvoj svých kompetencí, dovedností i koníčků. Abychom se chtěli a měli kde setkávat, diskutovat, hrát si, ...

Takže knihovna budoucnosti, vpravo do sálu avatarů a virtuální reality a vlevo mezi živé lidi a knihy, kde každé otočení listu vzrušivě zašustí. Každý dle svého gusta.

Mgr. Zdeňka Dohnálková – dlouholetá ředitelka Knihovny univerzitního kampusu Masarykovy univerzity v Brně

Jak si představuji knihovnu budoucnosti? Jako instituci, vycházející z těch nejlepších liberálně-demokratických tradic, kultivující a vzdělávající, přinášející kromě svého informačního bohatství i prostor pro uspokojování sociálních, komunikačních a obecně kulturních potřeb. Nesmí zapomínat i na základní fyzické potřeby,

jako je možnost najít se, napít a odpočinout si. A to všechno ve zdravém vnitřním prostředí s kvalitním vzduchem, světlem, květinami, pohodlným nábytkem a celkově estetickým a bezpečným prostředím, samozřejmě fyzicky bezbariérovém. Což tedy předpokládá flexibilní a multifunkční fyzický prostor, který umožní knihovně plnit rozmanité, i budoucí, potřeby uživatelů. Mobilní nábytek, posuvné stěny, speciální hlukové bariéry, to vše napomůže různorodému využívání prostoru. Předpokládám otevřený přístup knihovny ke spolupráci s dalšími vzdělávacími a kulturními organizacemi, ale i s uživateli, např. se studentskými a čtenářskými spolky. Představuji si knihovnu i v komplexu dalších služeb, jako je knihkupectví, lékárna, banka, kadeřnictví, restaurace nebo menší obchod, aby byla knihovna co nejvíce občansky využívána.

Podstatou knihovny samozřejmě i v budoucnosti bude shromažďování, zpracovávání a poskytování vybraného obsahu podle strategie a zaměření zřizovatele, knihovna zajistí co nejpřívětivější fyzický či on-line přístup k těmto ověřeným informacím ve svých fondech. Takže knihovna i bude v této oblasti stále silně podpůrná, nejen pomocí on-line návodů nebo s využitím různých digitálních i AI asistentů, ale nadále i kvalifikovaných knihovníků. V budoucnosti ještě více než dnes budou kompetentní informační pracovníci potřební jako průvodci ve světě informací a já doufám, že budou i řádně finančně ohodnoceni. Vidím v budoucnosti knihovny, poskytující věrohodné informace jako protiváhu všemožným komerčním digitálním médiím a sociálním sítím, jejichž algoritmy systematicky potlačují kritické myšlení. Vzhledem ke klesající schopnosti nastupujících generací čist vidím knihovny vedle škol jako významná místa podporující čtenářskou a informační gramotnost v nejširším slova smyslu. Knihovny jsou a budou významné, pokud jde o výuku, jak pracovat s umělou inteligencí a uvědomovat si její limity.

Poskytování uživatelsky orientovaných služeb různých forem s využíváním nejnovějších technologických nástrojů, aniž by se zapomínalo na komfortní, bezpečné a přátelské prostředí, kde je možné se setkávat, vzdělávat se a zažívat i kulturně hodnotné zážitky, tak vidím knihovny budoucnosti. A k tomu jsou samozřejmě zapotřebí odvážní, energičtí a tvůrčí jedinci, kteří dovedou takovouto vizi uskutečnit, což vždy knihovníci a informační specialisté u nás i v zahraničí byli.

Mgr. Tereza Lysoňková – absolventka oboru Knihovnictví SLU v Opavě, knihovnice Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti

Když se zamýšlím nad knihovnami budoucnosti, mé úvahy vedou k nejrůznějším obrazům. Jedním z nich je realizace stavby a vybudování Černé kostky v Ostravě. Rovněž vzpomínám na spoustu dalších knihoven, které jsem mohla navštívit během studia knihovnictví nebo praxe či z vlastního zájmu.

Myslím na *Koncepci rozvoje knihoven na období 2021–2027*. V tomto období se právě nacházíme.

Jak se zde můžeme dočíst, *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na období 2021–2027*

s výhledem do roku 2030 vymezuje dlouhodobou vizi knihoven jako klíčových institucí podporujících občanskou společnost, vzdělávání a péči o kulturní a znalostní dědictví. Dokument se opírá o analytické zhodnocení současného stavu a stanovuje strategické cíle a opatření, jejichž cílem je posílit schopnost knihoven reagovat na společenské a technologické změny a aktivně se podílet na rozvoji společnosti.³⁷

Není možné si nevšimnout, že současný vývoj světa vůbec je rychlý a turbulentní, mimo jiné i z pohledu rozvoje technologií, digitálních pomocníků a rovněž umělé inteligence, jež zažívá zvláště nyní svůj prudký rozmach. Dnešní svět se stále více opírá o rychlost, efektivitu, propojení a neustálý tok informací a vztahů. Také vnímám, že současná společnost je velice ovlivněna požadavky na vysoké tempo a výkon. Shledávám jako užitečné, aby knihovny byly institucemi, které poplynou s proudem, jímž se náš svět ubírá. Místem, kde se půjčují knihy, ale také místem vzdělávání kupříkladu v digitální, informační a mediální gramotnosti. Z mého pohledu by knihovny měly být pro své uživatele otevřeným a bezpečným prostorem, v němž naleznou nejen relevantní informace, které hledají, ale také podporu, edukaci a přijetí.

37 Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut. *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030: knihovny – pilíře občanské společnosti, vzdělanosti a kultury*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2020. ISBN 978-80-7050-735-3. Online: <https://ipk.nkp.cz/docs/koncepce-rozvoje-knihoven-2021-2027>

Dovedu si představit, že se vzhledem k již zmíněnému tempu, výkonovému a celkově digitálnímu zaměření naší společnosti, mohou tyto kulturní instituce postupně proměňovat z půjčoven knih v centra digitalizace, vzdělávání a orientace v digitálním prostředí, které uživatelům pomáhají nejen získávat informace, ale také jim porozumět a kriticky s nimi pracovat. Knihovny mohou hrát roli institucí, jež lidem poskytují oporu při orientaci v informačním chaosu, např. i v zahlcení novými technologiemi, a pomáhají jim předcházet přetížení informacemi.

Domnívám se však, že by knihovny neměly ztratit svůj lidský a komunitní rozměr, jež pokládám za stejně důležitý a naprosto zásadní.

V rámci mé práce v Knihovně Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti se každý den setkávám s lidmi – uživateli knihovny, kteří knihovnu navštěvují mnohdy i vícekrát za týden a všímám si několika aspektů, které bych ráda zmínila. Tito čtenáři přichází do knihovny nejen za účelem četby knih, časopisů či jejich půjčování domů, ale také pro vřelý lidský kontakt, možnost si popovídat jak s knihovnicemi, tak ostatními příchozími čtenáři, sdílet své radosti i svá trápení. Zvláště u starších uživatelů pozoruji silnou potřebu snížit pocit osamělosti a touhu setkávat se s lidmi. Přestože současná generace dětí a dospívajících mladých lidí je vnímána jako ta, jež bude vyrůstat v digitálně propojeném světě a rychle si osvojovat nové technologie, stále podle mne potřebuje prostor pro rozvoj kritického myšlení a empatie.

Považuji za velmi klíčové také klást důraz na mezilidské vztahy na pracovišti. Tak, aby mezi pracovníky knihoven panoval respekt, vzájemná podpora, otevřená komunikace, naslouchání a laskavost. Pakliže panuje na pracovišti mezi zaměstnanci kolegiálnost, přátelská a podpůrná atmosféra, odráží se také v celém prostoru knihovny. Když se člověk do své práce těší a ví, že se mu dostane podpory, laskavého vyslechnutí i povzbuzení do aktivit, které ho naplňují, je to podle mě velmi znát.

Domnívám se, že lidský kontakt, zmíněná empatie, vlídné lidské slovo a naslouchání jsou nenahraditelné a velmi potřebné. Možná ještě daleko více nežli dříve. Věřím, že knihovny mohou přispět k tomu, aby se z naší společnosti nevytrácela lidskost a soucit. Knihovny by z mého pohledu měly klást důraz na své komunitní poslání. Sdružovat lidi, propojovat je nikoli pouze přes informační technologie, ale právě skrze osobní kontakt, setkávání, která mohou mít i mezigenerační charakter nebo přesah do oblastí, jako je psychohygiena, wellbeing, biblioterapie či rozvíjení tvořivosti, kterou vnímám jako jeden z léků pro naše duše v dnešní době.

PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. – ředitelka Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě, vysokoškolská pedagožka SLU v Opavě

Můj pohled na budoucnost knihoven je velmi ovlivněn projektem Černá kostka – centrum digitalizace, vědy a inovací. V knihovně pracuji devátým rokem a po celou dobu řeším nové umístění vědecké knihovny, pro kterou jsou provizorní prostory Nové radnice nevyhovující (v Nové radnici sídlí knihovna od svého vzniku 5. 2. 1951).

Budoucnost knihoven souvisí s profesí knihovník a knihovníci jsou nositelé změn. Knihovny nepůsobí ve vzduchoprázdnu, vznikly za účelem sloužit lidem. Dnes se proměňují v komunitní centra a zlepšují kvalitu komunitního života. Podporují celoživotní vzdělávání, mění se ve vzdělávací huby a kreativní prostory. Knihovny budoucnosti integrují moderní tech-

nologie, podporují digitální gramotnost, ve spolupráci se školami propojují formální, neformální a informální vzdělávání. Budoucnost knihoven vnímám jako splynutí tradičních hodnot s inovacemi, které reflektují proměny společnosti a reagují na skutečné potřeby lidí.

Koncept „Smart Library“ podle mě nejlépe vystihuje knihovny budoucnosti. Budovy knihoven zaměřené na chytré technologie, propojení fyzického a digitálního prostoru a celkově přizpůsobené potřebám uživatelů 21. století. Nutná je analýza a aplikace světových trendů do provozování knihoven budoucnosti.

STAVÍME KNIHOVNU BUDOUCNOSTI – ČERNOU KOSTKU. PŘÍPADOVÁ STUDIE

Obr. 7. Černá kostka (Archiv: Ateliér Kuba & Pilař architekti s.r.o.)

Projekt Černá kostka – centrum digitalizace, vědy a inovací

Projekt pochází z roku 2004. Architektonickou soutěž na důstojné umístění Moravskoslezské vědecké knihovny vyhrál ateliér Kuba & Pilař architekti s.r.o. v Brně s návrhem černé kostky vynořující se z vodní hladiny. V roce 2018 rozhodlo tehdejší vedení kraje o realizaci projektu Černá kostka. Bylo ovšem nutné revidovat stavební program (ten byl nově vytvořen v roce 2019) a přizpůsobit projekt novým technologiím a stavebním postupům, aby odpovídal současným standardům a potřebám. Zohlednila se rovněž udržitelnost a energetická efektivita. Tepelná čerpadla, fotovoltaické panely na střeše budovy, využití dešťové vody, LED technologií a SMART řízení budovy. Projekt je financován z Fondu pro spravedlivou transformaci (FST). V této souvislosti vznikla Studie proveditelnosti – verze 4 z 20. února 2023. Stavba byla zahájena 24. 4. 2025 a zdárně pokračuje. Dodání stavby je v plánu na rok 2027.

Hlavní přínosy a cíle projektu:

1. Vybudovat infrastrukturu pro odvětví kultury MSK a následná digitální transformace kultury regionu.
2. Vytvořit inovační inkubátor pro knihovnictví v oblasti robotizace, digitalizace a smart technologií (včetně provádění vlastního výzkumu – výzkumná organizace).
3. Vybudování informační základny a kreativního prostoru pro ověřování, sdílení i zpřístupňování vědeckých poznatků.
4. Podpora ve vzdělávání – centrum CŽU.

Knihovna ze své podstaty tvoří instituci se znalostní bází (tištěné a digitální informační zdroje pod jednou střechou a ihned přístupné), na jedno kliknutí z pohodlí domova, on-line registrace atd. Knihovna se stane znalostním centrem kraje.

Smyslem knihovny je učit uživatele vyhledávat relevantní informace, umět je hodnotit a dále prakticky využívat. Informační gramotnost, digitální a technickou gramotnost budou mít na starosti informační specialisté, edukační pracovníci, ale také animátoři zábavy atd.

Knihovna se stane střediskem klimatické osvěty. Široká veřejnost, školy a firmy se musí učit environmentální gramotnosti, Černá kostka bude živou environmentální laboratoří.

Černá kostka bude výzkumnou organizací, popularizátorkou vědy, bude uchovávat paměť vědecké komunity a tvořivě s touto pamětí pracovat.

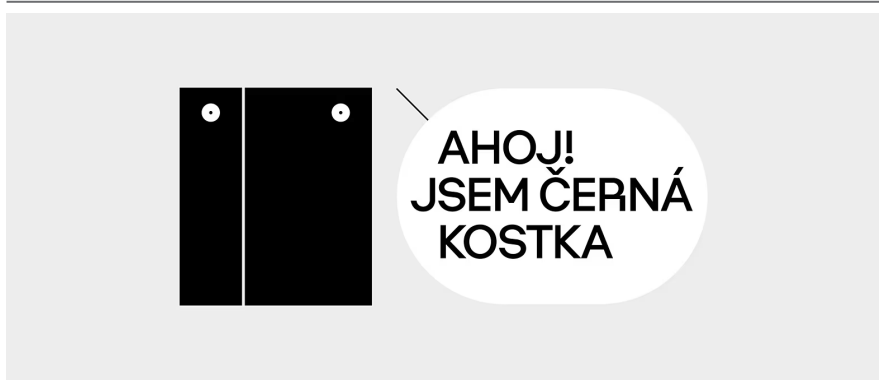
Knihovna bude komunitní centrum pro studenty, pedagogy, vědce a širokou veřejnost, kde mohou smysluplně trávit volný čas, vzdělávat se a potkávat na zajímavých edukačních a kulturních aktivitách.

Černá kostka bude více než pouhou vědeckou knihovnou – bude centrem poznání pro 21. století. Návštěvníci se budou moci seznámit s novými technologiemi, s procesy digitalizace, vědeckými objevy, mohou se učit programovat, vyzkoušet si virtuální realitu, učit se v tiché studovně nebo pracovat v týmu, získávat nové dovednosti, které využijí nejen během studia, ale i v praktickém životě.

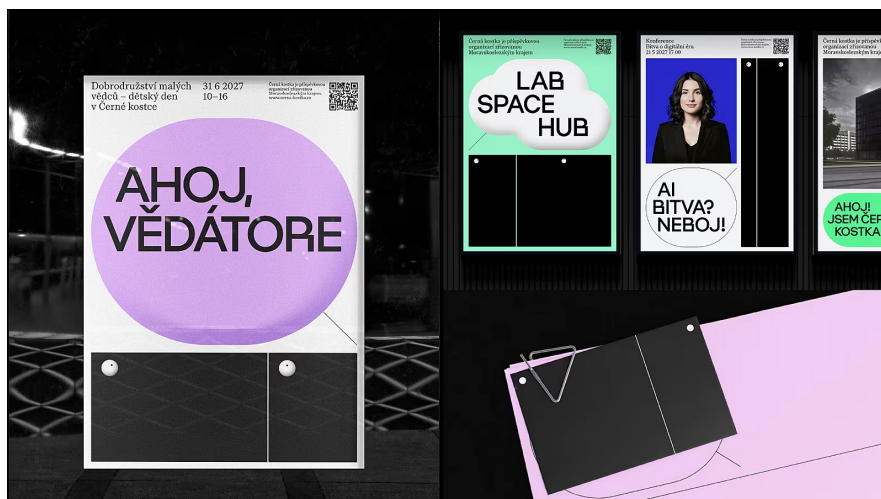
Otevřenost, lidskost a komunikace v jádru vizuální identity Černé kostky

Výběr vizuální identity Černé kostky zorganizovala pro MSK organizace Czechdesign. Zvítězil návrh grafického designéra a typografa Romana Černohouse. Černá kostka získává novou tvář: otevřenou, komunikativní a se zvědavou osobností.

Černá kostka bude knihovna otevřená 24/7. Samoobslužné výpůjčky jsou jen jedním z mnoha způsobů, jak se Černá kostka přizpůsobí digitální éře. Černá kostka buduje Digitální knihovnu MSK, nabízí online přístup k e-knihám a interaktivní učení. Černá kostka bude nejen místem pro půjčování knih, ale i centrem vzdělávání

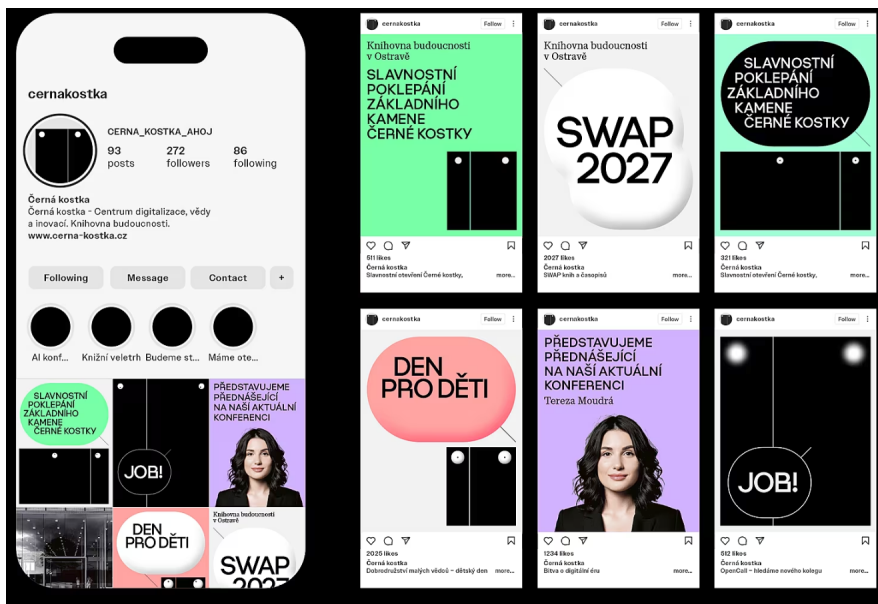
Obr. 8. Nová jednotná vizuální identita Černé kostky (Archiv Černé kostky, p. o.)

Obr. 9. Nová jednotná vizuální identita Černé kostky (Archiv Černé kostky, p. o.)

a komunitního života. Nabízí přidanou hodnotu, nenajdete lepšího odborníka na krásnou českou a světovou literaturu, než je knihovna. Vědecká knihovna kupuje a propaguje knihy, popularizuje spisovatele a spisovatelky, včetně začínajících. V tom je její síla.

Pokud se podaří Černé kostce vybudovat stabilní tým profesionálních knihovníků, může nabízet špičkové služby, což je ten nejlepší marketing. S marketingem uspějeme, jen pokud budeme v Černé kostce nabízet prvotřídní služby, které od nás

Obr. 10. Nová jednotná vizuální identita Černé kostky (Archiv Černé kostky, p. o.)

Obr. 11. Nová jednotná vizuální identita Černé kostky (Archiv Černé kostky, p. o.)

Obr. 12. Nová jednotná vizuální identita Černé kostky – Merch (Archiv Černé kostky, p. o.)

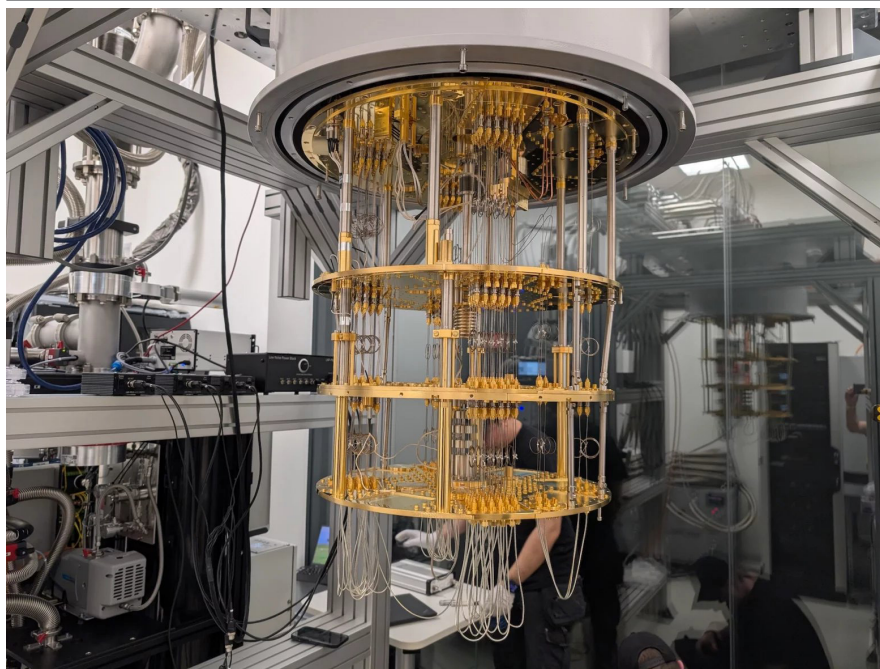
veřejnost žádá. Je potřeba zjistit a promyslet, kdo je naší cílovou skupinou a co od knihovny očekává atd. Analýza potřeb v pravidelných intervalech je nezbytná. Tvoří základ pro design služeb, na kterém je potřeba permanentně pracovat.

Samoobslužný provoz osvobodí knihovníky od rutinních činností (jako je např. pípání čárových kódů). Knihovníci se budou více věnovat odborným činnostem a hlavně čtenářům. Samoobslužné provozy čtenáři vítají, ale požadují i fyzickou přítomnost knihovníků v knihovnách. Knihovny nejsou obchody, čtenáři mají knihovny spojené se vzděláváním a poradenstvím.

Černá kostka plánuje spolupráci s významnými institucemi nejen v regionu. Nově např. spolupracuje s Národním superpočítačovým centrem IT4Innovations při Vysoké škole báňské – Technické univerzitě Ostrava.

V ČR byl v září 2025 spuštěn první kvantový počítač VLQ v Ostravě. V přípravě je i nová specializace magisterského studijního programu zaměřená na kvantové výpočty.

„Reagujeme na rostoucí zájem o kvantové výpočty, které již dnes významně ovlivňují oblasti, jako je modelování materiálů, optimalizace logistických procesů nebo simulace molekul v lékařském výzkumu,“ uvedl děkan Fakulty elektrotechniky a in-

Obr. 13. Kvantový počítač VŠB TUO – VLQ (Zdroj: <https://www.lupa.cz/clanky/toto-je-prvni-quantovy-pocitac-v-cesku-jmenuje-se-vlk-a-ma-teplotu-nizkou-sko-ro-jako-vesmir/>)

formatiky VŠB–TUO **Jan Platoš**, podle kterého budou absolventi této specializace vybaveni dovednostmi pro řešení komplexních úkolů.

Kvantový počítač namísto klasických bitů pracuje se stavy atomů. Národní superpočítačové centrum IT4Innovations při Vysoké škole báňské – Technické univerzitě Ostrava provozuje mimo současně nejrychlejšího superpočítače Karolina nově také kvantový počítač. Nabízí spolupráci i knihovnám, konkrétně Národní technické knihovně ČR, která realizuje projekt CARDS, Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě, která je v projektu CARDS zapojená. Spolupráce je nabídnuta i Černé kostce, která se věnuje AI (cerna.ai – platforma pro AI inovace a vzdělání).

Kvantový počítač je zařízení využívající principy kvantové mechaniky (superpozice, provázání) k řádově rychlejšímu řešení specifických komplexních úloh, které jsou pro klasické superpočítače neřešitelné. Místo klasických bitů (0/1) využívá q-bity, které mohou nabývat hodnoty 0, 1 nebo obou současně.

Od 1. ledna 2028 dojde k fúzi obou příspěvkových organizací Černé kostky, p. o. a Moravskoslezské vědecké knihovny, p. o. Tým knihovny vytvořil Strategický plán MSVK na léta 2024–2027, jehož podkladem pro zpracování byl průzkum uživatelských potřeb. Dále jsme vycházeli z Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030. Zohlednili jsme trendy z oblasti knihovnictví nejen u nás, ale i ve světě. Vycházeli jsme z koncepčních a strategických dokumentů kraje, zejména z transformačního plánu. Svůj přínos vidíme v oblasti *kompetentní lidé, zvýšení zaměstnanosti a zlepšení přístupu ke vzdělávání* a v oblasti *digitální a kreativní region* (Digitální inovace a rozvoj kulturního a kreativního sektoru)³⁸.

Stěžejním dokumentem pro nás je studie proveditelnosti Černá kostka – centrum digitalizace, vědy a inovací – verze 4 z 20. 2. 2023. Knihovna se připravuje na stěhování do nové budovy. V tomto směru úzce spolupracuje s novou příspěvkovou organizací Černou kostkou. Otevření nové vědecké knihovny budoucnosti je v plánu v roce 2027.

Knihovna nyní rozšiřuje portfolio služeb, organizuje náborové akce a oslovuje nové cílové skupiny dětí, žáky a mládež. Cílem je oslovit celý region a rozšířit spolupráci s pamětovými institucemi a školami v kraji. Ambicí knihovny je naplnit proklamované heslo: „Knihovna třetím oblíbeným místem v životě lidí“ – po domově a práci nebo škole.

Knihovna je živým odrazem naší komunity, je založena na interakci. Měřítkem je pro nás míra, do jaké se mohou naši čtenáři na nás spolehnout jako na knihovnu. Knihovna je výchozím bodem pro profesní a osobní růst obyvatel regionu.

Strategii knihovny tvoří pět pilířů našich každodenních činností:

1. Služby, včetně kulturně výchovné činnosti. Inovace služeb – zavést samoobslužné bezkontaktní služby a rozšířit portfolio služeb (poradenství, Czech POINT, Digital Point aj.) – Knihovna 24/7. Nový knihovní systém: platforma nové generace ALMA od firmy Ex Libris (nový systém vyhledávání informací a informačních zdrojů, do činnosti knihovny se zapojí umělá inteligence, manipulaci s fondem usnadní robotizace, masová digitalizace dokumentů, přístup do knihovny z pohodlí domova. Komunitní knihovna pro celoživotní vzdělávání a osobní rozvoj. Učí se komunity.
2. Edukace – hlavním cílem je zvyšovat digitální kompetence občanů kraje. Kurikulum MSVK tvoří informační gramotnost, digitální a mediální gramotnost, kybernetická bezpečnost a STEM vzdělávání. Sledujeme megatrendy a velké společenské výzvy, jako jsou chudoba učení, transformace vzdělávání směrem ke komplexnímu osobnostnímu rozvoji, nové metody učení a digitalizace vzdělávání.

38 Foberová, Libuše a kol. *Strategický plán MSVK na léta 2024-2027*. [Ostrava]: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, příspěvková organizace, 2024. 33 stran. ISBN 978-80-7054-338-2. Dostupné z: <https://www.msvk.cz/data/dokumenty/strategicky-plan-msvk.pdf>

Obr. 14. Vizualizace Černé kostky – vědecké knihovny budoucnosti
(Zdroj: <https://www.cerna-kostka.cz/>)

Obr. 15. Stavba Černé kostky – podzim 2025 (Zdroj: archiv MSVK)

3. Digitalizace – od roku 2005 převádíme analogová data do digitální podoby, integrujeme interní a externí zdroje dat. Průběžně digitalizujeme fondy knihovny a výběrové fondy paměťových institucí v kraji.
4. Věda a inovace – cílem je zapsání knihovny na seznam výzkumných institucí. Inovace rozvíjíme v těchto třech oblastech: informační podpora inovací v průmyslu s využitím zdrojů Černé kostky, inovace v oblasti knihovnických procesů ve vazbě na digitalizaci, inovace v oblasti vzdělávání. Vyhledáváme partnery pro oblast inovací, navazujeme spolupráci, zajišťujeme transfer znalostí, veřejné šíření výsledků vědy a jejich diseminaci a popularizaci, iniciujeme vědecké projekty, spolupracujeme s univerzitními centry excelentnosti, podílíme se na aplikovaném výzkumu.
5. Příroda a udržitelnost – podporujeme Zelenou dohodu pro Evropu. Šíříme osvětu v oblasti klimatické neutrality, prosazujeme udržitelný způsob života a odpovědný přístup k přírodním zdrojům. Nabídneme **Černou kostku jako živou laboratoř**, která má řadu environmentálních prvků (fotovoltaika na střeše budovy, tepelná čerpadla, splachování v budově dešťovou vodou, pítka na každém patře atd.).

NAŠE HODNOTY

- Profesionalita a etické jednání (kodex etiky českých knihovníků).
- Odpovědnost za šíření informací a znalostí.
- Rovný, volný a rychlý přístup k informacím a znalostem.
- Ochrana kulturního dědictví a společné paměti regionu.
- Nejnovější technologie.
- Inovace ve vzdělávání.
- Silná a důvěryhodná prezentace knihovny na webových a digitálních platformách.
- Zapojování a posilování komunity.

Tyto hodnoty tvoří základ potřebný pro dosažení nejlepších možných výsledků pro naši komunitu. Naším hnacím motorem je dosahování dokonalosti v oblasti technologií, rozmanitosti, služeb a přístupu.

Hlavním cílem je zvýšit počet lidí, pro které je knihovna užitečná a důležitá.

Poslání MSVK

„Jsme pamětí Moravskoslezského kraje, jehož realitu poznáváme díky vědecké práci, kterou vytváříme a chráníme. Od roku 1951 přispíváme ke kvalitnímu životu komunity, zaznamenáváme paměť regionu, svými rozsáhlými fondy uspokojujeme informační potřeby studentské, vědecké i laické komunity. Prezентujeme významnou část písemného kulturního dědictví prostřednictvím digitalizace, čímž přispíváme k propagaci kraje Podílíme se na zvyšování informační a digitální gramotnosti (e-Government) občanů kraje“.

Nejvýstižněji popsal koncept moderní knihovny známý vizionář Rem Koolhaas: *„Knihovna se z prostoru ke čtení proměňuje na společenské centrum s mnohonásobnými kompetencemi“.* Seattle Public Library, 1999

Moderní knihovna (knihovna budoucnosti) je knihovna, která i nadále půjčuje knihy, ale nově je centrem bez hranic otevřeným všem.

Nová budova Černé kostky vytvoří otevřený prostor zevnitř i zvenčí. Prostor záměrně vytvoří spojení mezi interiérem a exteriérem. Prostory budou tvůrčí, vybavené nejmodernějšími technologiemi – LED stěny, oborové SW, výukové aplikace aj. Celá budova nabídne pocit otevřenosti a přístupnosti, kavárna a další prostory umožní uživatelům relaxaci. Nábytek bude univerzální pro různé účely (např. využití kavárny jako noční studovny). Místo pro studium bude jak individuální, tak týmové, vhodné pro různé druhy spolupráce, ale i pro rozjímání. Podporovat budeme i mezioborové myšlení, nabídneme mnohostranné laboratoře – např. makerspace dílny. Flexibilní laboratoře podpoří výzkumná partnerství, studentské projekty a vůbec zapojení široké veřejnosti. Cílem je naučit studenty spolupracovat a budovat různé kreativní komunity.

Role knihovny jako symbolu kulturních a společenských hodnot zůstane zachována. Knihovna je *prostor pro myšlení*, místo společného učení studentů a veřejnosti a veřejný obývací pokoj. Knihovna se stane novým prostorem, půjde o radikální převod z úložiště vědomostí v podobě knih v jakési *třetí místo* zaměřené na uživatele. Funkce knihovny se transformuje ze sbírky definované knihovním fondem na místo vzdělávání. Umožní zájemcům individualizaci práce, nabídne motivující a inspirující prostředí pro vzdělávání. Výuku gramotností nabídneme v souladu se zásadami didaktiky a metodiky moderního vzdělávání dospělých. Nabídneme vzdělávací prostředí, ve kterém se čtenáři mohou učit, relaxovat, komunikovat, vést dialog a také se prezentovat. Podporujeme práci s umělou inteligencí, maximálně zjednodušujeme vyhledávání informací. Staneme se digitální, mobilní a všudypřítomnou (neviditelnou) knihovnou, která poskytuje okamžitý a trvalý (24/7) přístup ke službám. Knihovníci se stanou experty pro poskytování pokročilých informač-

ních služeb založených na vlastních zkušenostech a znalostech. Knihovnickou práci ovládnou metadata a samoobslužné provozy.

Vytváříme personální model, bez kterého by činnost Černé kostky nebyla úspěšná. Základ služeb knihovny tvoří kompetentní a sehraný tým knihovníků. Takový tým se buduje dlouho a obtížně. Čeká nás příprava na fúzi obou příspěvkových organizací a příprava na stěhování. Nečekáme na den D, ale spolupracujeme již nyní na obsahu Černé kostky, pořádáme řadu společných aktivit a propagujeme knihovnu budoucnosti nejen v regionu. Navštívili jsme a ještě navštívíme řadu inspirujících knihoven u nás a ve světě. Mimořádnou pozornost věnujeme kurikulu Černé kostky. Věříme, že se společné úsilí vyplatí a podaří se vytvořit knihovnu budoucnosti, která regionu velmi schází.

ZÁVĚREM

Knihovna – obývací obce

Ředitel veřejné knihovny Muntpunt v Bruselu Roel van der Sigtenhorst na knihovnické konferenci Knihovny současnosti 2024 řekl, že považuje knihovny za platformu, která je důležitou součástí života místních komunit. Tvrdí, že knihovny mohou pomáhat řešit společenské problémy. Podle jeho názoru jsou knihovny flexibilní a umí se rychle přizpůsobit. Jsou velmi dobře technologicky vybavené, hodnotově ukotvené, otevřené a přístupné pro všechny. Vytvářejí komfortní veřejný prostor, ve kterém se mohou lidé setkávat, vyměňovat si zkušenosti a předávat znalosti. Do knihoven chodí různé cílové skupiny od malých dětí až po seniory; knihovny jsou všude, jedná se o celou síť veřejně přístupných míst v celé společnosti. Knihovny pěstují určitou kulturu, kulturu rozvoje společenských hodnot. Knihovny a jejich bezpečný prostor umožňují lidem vést veřejný dialog a rozvíjet demokracii v širokém slova smyslu.

Knihovny budují a propagují paměť komunity, ve které působí. Regionální literatura je poklad, o který je potřeba pečovat. Knihovny se věnují regionální historii, představují významné osobnosti nebo současné trendy. Pořádají besedy a výstavy, podílejí se na místní kultuře a pomáhají školám se vzděláváním žáků a studentů. Podílejí se na celoživotním vzdělávání v místě svého působení. Hrají také nezastupitelnou roli v propagaci místa, ve kterém působí.

Trendy v USA, Anglii i u nás jsou velmi podobné. V USA považují knihovny především za znalostní instituce, které řídí směr komunity. V Anglii považují knihovny za digitálního prostředníka a zároveň za sociální pojítko. Sází na digitální dovednosti a na Lidovou síť 2.0. Knihovny řeší společenské problémy, jako je digitální izolace, vzdělávání v raném věku, pomoc lidem při hledání zaměstnání, ale i zdravotnickou prevenci. V Anglii definovali tyto trendy: osamělost, zdraví obyvatel, univerzální základní příjem, klimatické změny, dopad AI na práci a povolání, pro-

dlužování odchodu do důchodu ad. Co čeká Anglii, je generační výměna knihovníků (55+). Hlavní cíl je boj proti sociální izolaci. Tyto trendy má Anglie společné s USA. Centrum pro budoucnost knihoven (ALA) definovalo tyto trendy: stárnutí pokročilo, AI a její implementace do vzdělávání, univerzální základní příjem, digitální domorodci versus digitální imigranti, ale např. také knihovny jako zóny odpojení, ve kterých můžete trávit svůj čas offline. V České republice vidíme podobné trendy, jako je zdravý životní styl, udržitelnost nebo digitalizace. Mezi klíčové trendy v ČR patří spotřební chování a potraviny – Češi preferují zdravější stravu. Dalším trendem je móda a styl, technologie a práce – AI a automatizace transformující trh a podobu práce. Udržitelnost a životní styl – Češi preferují odpovědné a pomalé cestování, lokální gastronomii a využívání volného času pro zdraví. Marketing a média – pro firmy a podniky je nezbytná přítomnost na sociálních sítích.

Když shrnu vize oslovených knihovníků a IT specialistů, tak se v mnohém shodují. Knihovny jsou tam, kde žijí lidé, kde je život. Budoucnost knihoven ovlivní země, ve které se nacházejí. Všichni se shodují, že by knihovna měla sloužit komunitě a podílet se na vzdělávání.

Budoucnost je otevřená... Knihovny jsou pod tlakem technologií a společenských změn. Knihovny jsou důvěryhodné instituce, umí pracovat s informacemi, ověřovat je a vytvářet z nich znalost, což učí své čtenáře. Nabízejí bezpečný prostor pro učení. Pracují s lokální pamětí. Moderní knihovny se musí dynamicky přizpůsobovat potřebám různých generací, které se od sebe zásadně liší způsobem práce s informacemi, úrovní technologické gramotnosti i očekáváními od veřejných služeb. Knihovny budoucnosti vytváří harmonii mezi tradicí a inovací. Knihovna budoucnosti je komunita lidí, kteří sdílejí vědomosti a vedou mezi sebou dialog. Dochází v nich k propojování vzdělávání s osobním rozvojem a sdílením zkušeností. Knihovna budoucnosti je místem, kde lze růst, ale také jen tak být. Budoucnost knihoven spočívá v jejich lidskosti, dostupnosti a pocitu, že sem patříme. Zazněl i názor, že knihovna budoucnosti je taková, jakou si ji vytvoříme. Knihovna by měla být především místem setkávání a neměla by ztratit lidský a komunitní rozměr. Měla by se zabývat nově např. psychohygienou, biblioterapií nebo wellbeingem.

Knihovna v roce 2050 je³⁹...

„Když se z počítačů stala hlavní komunikační média, hovořilo se o konci knih a s nimi i knihoven. Zatímco mnohem mladší elektronická média, jakými byly například diskety, zcela zmizela, knihám se daří stále dobře i v tištěné podobě, a proto se daří i knihovnám, přestože i v nich méně čteme a více se díváme. V roce 2050 to nebude jiné, ale vzroste potřeba vrátit se ke

39 PŘIBÁŇ, Jiří; JOKLOVÁ, Klára; SMEJKAL, Richard. Knihovna v roce 2050 je.... *Duha: Informace o knihách a knihovnách* [online]. 2026, 39(4) [cit. 2026-02-01]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/knihovna-v-roce-2050-je-2>

kultuře slova, za které bude ručit člověk, a ne umělá inteligence. Knihovny budoucnosti vidím jako čtenářské kluby s neomezeným ručením za opravdové slovo i jeho sdílení a šíření“. — Jiří Příbáň – soudce Ústavního soudu ČR a sociolog

V Ostravě stavíme knihovnu budoucnosti – Černou kostku...

Vize

„Černá kostka bude knihovnou, která inspiruje, mění a kultivuje obyvatele kraje a v budoucnu další generace. Transformuje, rozvíjí a podporuje lidi a jejich potenciál. Poskytuje přístup k nejnovějším znalostem a poznatkům prostřednictvím nových technologií a zároveň pečuje o kulturní dědictví a tvoří inovace. Klade důraz na nadčasový přístup, který reaguje na člověka a zároveň na velmi proměnlivá témata jako kultura, technologie a média. Je institucí, která vnímá kontinuitu lidské přirozenosti, a přitom zůstává otevřená změnám kolem nás. Pomáhá posouvat se kupředu, orientovat se tekutém světě informací. Je nástroj pro všechny obyvatele regionu“.

Jak by tedy měla vypadat Černá kostka – knihovna budoucnosti?

Cílem je vytvořit takovou knihovnu, kterou budou mít lidé **rádi a budou do ní rádi chodit, přestože nabízí digitální služby srovnatelné s jinými. Prostor bude flexibilní, atraktivní a žádoucí. Knihovna** bude inspirovat životy svých čtenářů, návštěvníků a uživatelů.

Hlavním úkolem je naplnit tolik proklamované heslo: Knihovna třetím oblíbeným místem v lidském životě.

Seznam bibliografických odkazů:

American Library Association. *American Library Association*. Online. Dostupné z: <https://www.ala.org/aboutala>. [cit. 2025-12-29].

American Library Association. *Library of the Future. Trends. Trend resources from the ALA Center for the Future of Libraries*. Online. Dostupné z: <https://www.ala.org/future/trends>. [cit. 2026-02-05].

ARNETT, Jeffrey Jensen. Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. Online. *American Psychologist*. 2000, vol. 55, no. 5, s. 469-480. ISSN 1935-990X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037//0003-066x.55.5.469>. [cit. 2026-02-05].

BLÁHOVÁ, Drahomíra a FOBEROVÁ, Libuše. Mapa možných budoucností veřejných knihoven. Online. *IT lib: Informačné technológie a knižnice*. 2013, č. 1. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://itlib.cvtisr.sk/clanky/clanek2389/>. [cit. 2025-12-29].

Come rain or shine: Preparing public libraries for the future in an age of uncertainty. Report for CILIP. London: CILIP (The library and information association), 2023. Dostupné též z: <https://www.cilip.org.uk>

DOSTÁLOVÁ, Lenka a FOBEROVÁ, Libuše. Architektura knihoven v praxi. In: Ka-tuščák, Dušan a Foberová, Libuše, eds. *Kompendium knihovnictví 2*. První vydání. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2023, s. 121-181. ISBN 978-80-7054-331-3. Dostupné též z: https://katalog.svkos.cz/exlibris/aleph/a22_1/apache_media/4HY1M1YLSJYJYTB8TA4EKJRYMMPDF.pdf

DVOŘÁKOVÁ, Jaroslava. Knihovny amerického severozápadu: Vancouver, Seattle, Portland. Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2025, 33(1). ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/knihovny-americkeho-severozapadu-vancouver-seattle-portland>. [cit. 2025-12-29]

Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb. 2. aktual. vyd. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků, 2006. 137 s. Aktuality SKIP. ISBN 80-85851-17-2.

FOBEROVÁ, Libuše. *Knihovník/knihovna/komunikace: dosáhněte co nejlepší komunikace za výpůjčním pultem knihoven*. První vydání. V Ostravě: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2015. 150 s. ISBN 978-80-7054-206-4.

Foberová, Libuše a kol. *Strategický plán MSVK na léta 2024-2027*. [Ostrava]: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2024. 33 s. ISBN 978-80-7054-338-2.

FOBEROVÁ, Libuše. Budoucnost krajských knihoven. Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2025, 32(2). ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/budoucnost-krajskych-knihoven..> [cit. 2025-12-29]

FOBEROVÁ, Libuše. Vysokoškolské vzdělávání knihovníků musí reflektovat zejména práci s dokumenty, informacemi a znalostmi. Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2025, 30(1) ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/vysokoskolske-vzdelavani-knihovniku-musi-reflektovat-zejmena-praci-s-dokumenty-informacemi..> [cit. 2025-12-29].

FOBEROVÁ, Libuše. Jak se stát knihovníkem v Česku. Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2026, 33(5). ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/jak-se-stat-knihovnikem-v-cesku..> [cit. 2026-01-31].

FOBEROVÁ, Libuše. Ohlédnutí za československým knihovnictvím 1925–2025. Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2026, 39(2). ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/ohlédnutí-za-ceskoslovenskym-knihovnictvim-1925-2025..> [cit. 2026-01-25].

FOBEROVÁ, Libuše a FRANĚK, Zdeněk. Ódou na radost je nová knihovna v Helsinkách Oodi, zhmotněná vize knihovny budoucnosti. Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2025, 35(3). ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/odou-na-radost-je-nova-knihovna-v-helsinkach-oodi-zhmotnena-vize-knihovny-budoucnosti..> [cit. 2025-12-29]

FREYBERG, Linda. Smart Libraries – buzz word or tautology? Online. *Elephant in the Lab*. 2.6.2018. Dostupné z: <https://elephantinthelab.org/smart-libraries/>. [cit. 2025-01-02]

Garmer, Amy Korzick. *Přijímání výzvy: tvorba nové vize veřejných knihoven: zpráva Dialogu o veřejných knihovnách Aspen Institute*. Online. Praha: Městská knihovna v Praze, 2016. ISBN 978-80-7532-086-5. Dostupné z: http://files.ukr.knihovna.cz/200000234-3cba83db7b/ASPEN_prijimani_vyzvy.pdf. [cit. 2025-12-29]

KATUŠČÁK, Dušan. Propedeutika knihovnictví. In: Katuščák, Dušan et al. *Kompendium knihovnictví*. První vydání. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2022, s. 22-24. ISBN 978-80-7054-306-1.

Koncepce.knihovny.cz. Online. Dostupné z: <https://koncepte.knihovna.cz/8-priorit-pro-knihovny-budoucnosti/>. [cit. 2025-02-05].

Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030: knihovny – pilíře občanské společnosti, vzdělanosti a kultury. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2020, 86 s. ISBN 978-80-7050-735-3. Dostupné též z: <https://ipk.nkp.cz/docs/koncepce-rozvoje-knihoven-2021-2027>

KONVIT, Milan. *Budoucnost knihoven optikou scénářů*. Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2025, 29(4). ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/budoucnost-knihoven-optikou-scenaru>. [cit. 2025-12-29].

Luxová, Jana. *Orientační normy výkonů ve veřejných knihovnách*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1988. 32 s.

Mazurová, Hana, ed. a Houšková, Zlata, ed. *Rovný přístup: knihovna přátelská k seniorům: metodická příručka pro práci knihoven se seniory*. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2016. 87 s. ISBN 978-80-7050-674-5.

Národní pedagogický institut ČR. *Profesní kvalifikace*. Online. Dostupné z: <https://www.narodnikvalifikace.cz/vyber-kvalifikace/profesni-kvalifikace/skupiny-obo-ru-37>. [cit. 2025-02-05].

OLDENBURG, Ray. *The Great Good Place*. New York: Marlowe & Company, 1999. 336 s. ISBN 1-56924-681-5.

PŘIBÁŇ, Jiří; JOKLOVÁ, Klára a SMEJKAL, Richard. *Knihovna v roce 2050 je...* Online. *Duha: Informace o knihách a knihovnách*. 2026, 39(4). ISSN 1804-4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/knihovna-v-roce-2050-je-2>. [cit. 2026-02-01].

RICHTER, Vít. *Knihovna – věc veřejná*, prezentace zazněla na akci v rámci série veřejných panelových diskusí v krajských městech, Ostrava 11. 4. 2018.

Strategický rámec České republiky 2030. Online. Dostupné z: <https://www.cr2030.cz/udrzitelny-rozvoj-v-ceske-republice/strategicky-ramec-ceska-republika-2030>. [cit. 2025-02-05].

Standard pro dobrou knihovnu: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnamí zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky. 5., přepracované vydání. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2024. 16 stran. ISBN 978-80-7050-807-7.

The Seattle Public Library. *The Seattle Public Library*. Online. © 2018-2026. Dostupné z: <https://www.spl.org/>. [cit. 2025-02-05].

Tobolka, Zdeněk Václav et al. *Československé knihovnictví*. V Praze: Československý kompas, 1925. 612 s.

PhDr. Libuše Foberová, Ph.D.

Narozená v Karviné, již devátým rokem je ředitelkou Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě. Současně působí již 21 let na Ústavu bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. Specializuje se na problematiku managementu a marketingu knihoven a na komunitní knihovnictví. Je

členkou Společnosti Jiřího Mahena, Mahenův památník při Knihovně Jiřího Mahena v Brně. Založila v roce 2000 knihovnický časopis Knihovnický zpravodaj Vysočiny, ve kterém působila jako šéfredaktorka a později redaktorka jedenáct let. Dlouhé roky byla členkou ediční komise časopisu Bulletin SKIP. V současné době je výkonnou redaktorkou časopisu DUHA. Informace o knihách a knihovnách z Moravy, vydává Moravská zemská knihovna v Brně. V roce 2024 získala Stříbrnou medaili SLU za dlouholetý přínos v oblasti vzdělávání knihovníků u nás. Organizuje knihovnické konference Kniha ve 21. století a publikuje v odborném knihovnickém tisku. Vydala i řadu knih: Knihovník/knihovna/komunikace: dosáhnete co nejlepší komunikace za výpůjčním pultem knihoven, 2015; Marketing ve zkratce: Metodika tvorby marketingové koncepce ve veřejných knihovnách, 2023 aj. Stojí za vydáváním Kompendií knihovnictví, do kterých přispívají experti z oblasti knihovnictví, a které vydává Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. V roce 2025 vyšel již čtvrtý díl. Cílem kompendií je zpřístupnit poznatky z oblasti knihovnictví a informační vědy široké odborné veřejnosti, především studentům knihovnictví, poskytnout studentům souhrn klíčových informací a poznatků, které odpovídají mezinárodně uznávanému jádru oboru a přímo souvisejí s akreditovanými předměty studijního programu Knihovnictví a informační studia na SLU. Jednotlivé studie obsažené v kompendiích reflektují základní disciplíny a nejnovější trendy v oboru. Kompendia představují praktického a užitečného průvodce základními i pokročilými tématy knihovnictví a informačních studií.

Budoucnost knihoven – knihovny budoucnosti

Libuše Foberová

Vydala Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě jako eBook

Fotografie:

Archiv Černá kostka, p. o.

Archiv Moravskoslezská vědecká knihovna, p. o.

Grafický návrh a sazba: Jakub Klimek Maruš

Jazykové korektury: Jan Heczko

Návrh obálky: Daniel Růžička

První vydání, Ostrava 2025

ISBN 978-80-7054-357-3